

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Kristýna Janáčková

Hinduismus jako náboženství a styl života

Olomouc 2017

vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci Hinduismus jako náboženství a styl života vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a výhradně s použitím uvedených pramenů, odborné literatury a dalších zdrojů.

V Olomouci dne 4. 4. 2017

.....
Kristýna Janáčková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala svému vedoucímu mé diplomové práce PhDr. Petru Zimovi, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování cenných rad a materiálových podkladů k práci.

Obsah

Úvod	6
1 Vznik a původ hinduismu	8
1.1 Vývoj vzniku hinduismu.....	8
1.2 Původ a význam hinduismu	12
2 Základní pravidla a zásady hinduismu	14
2.1 Etika náboženství.....	14
2.2 Hinduistický étos	17
2.3 Rituály a obřady.....	18
3 Hinduismus jako náboženství.....	20
3.1 Obecná charakteristika.....	20
3.2 Postava zakladatele	22
3.3 Prameny náboženství	22
3.3.1. Védy	23
3.3.2 Bráhmany	27
3.3.3 Upanišady.....	28
3.3.4 Upavédy	31
3.3.5 Eposy.....	31
3.3.6 Purány.....	35
3.4 Božstvo	35
3.5 Kastovní systém.....	37
3.6 Významné svátky hinduistů.....	38
3.7 Filozofie hinduismu	40
4 Pojetí hinduismu jako životního stylu	43
4.1 Hinduismus v běžném životě.....	43
4.2 Jóga jako součást života.....	47
5 Hinduismus z hlediska politické geografie	49
5.1 Rozšíření hinduismu	49
5.2 Předmět politické geografie	50
5.3 Historie Indie	50

5.4 Problematika Kašmíru	52
5.5 Současná Indie	53
5.6 Vývoj státu Nepál	54
5.7 Hinduismus dnes.....	56
6 Využití tématu ve výuce občanské výchovy a základů společenských věd.....	57
Závěr	61
Prameny a literatura	63
Elektronické zdroje	65
Přílohy	
Anotace	

Úvod

Hinduismus patří mezi tři největší světová náboženství, počtem svých vyznavačů následuje křesťanství a islám. Pokud se však hlouběji zamyslíme nad složitostí těchto náboženství, pravděpodobně dojdeme k názoru, tak jako Karel Werner (1996), že hinduismus patří mezi nejsložitější. V dnešním světě se vyskytuje mnoho názorů, které se zabývají samotnou existencí a charakteristikou hinduismu. Podle některých z nich nejde pouze o jedno náboženství, ale o jakousi řadu náboženských systémů, které spojují jisté základní rysy a tendence. Dle jiných názorů hinduismus není náboženstvím, ale cyklickým náboženským systémem či filosoficko-náboženským celkem. Dalšími typickými rysy hinduismu, které ho odlišují od ostatních náboženství, je skutečnost, že nemá zjevný počátek svého vzniku a žádnou osobnost, jež by mohla být považována za zakladatele.¹

Hlavním cílem této práce s názvem „Hinduismus jako náboženství a styl života“ je tedy vytvořit text, který bude co možná nejlouběji charakterizovat hinduismus jako náboženství či náboženský celek a naopak, jak se může projevovat, a jaké jeho zásady mohou být přítomny i v běžném, nenáboženském životě.

Záměrem práce je také vytvořit text, který by mohl být využit při aplikaci tématu ve výuce náboženství v hodinách občanské výchovy na základních školách dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání či základů společenských věd na gymnáziích dle Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia.

Pro naplnění našeho cíle této práce jsme zvolili metodu deskripce a analýzy, prostřednictvím kterých bychom měli identifikovat základní podstatu a zákonitosti náboženství. Text je rozdělen do logicky na sobě navazujících kapitol, jež se zabývají základními problematikami tématu, a které jsme následně rozdělili pro lepší přehlednost a pochopitelnost do menších podkapitol.

Ve své diplomové práci budu čerpat především z literárních děl nejznámějšího českého indologa PhDr. Dušana Zbavitele, DrSc., jenž také překládal ze sanskrtu či bengálštiny, dále z knih českého indologa, orientalisty a filosofa náboženství prof. PhDr. Karla

¹ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 8

Wenera a prof. Ing. Rudolfa Janíčka, který se zabýval překlady hinduistických i buddhistických děl. Vzhledem ke svému druhému studijnímu oboru, jímž je anglický jazyk, se pokusím využít také anglicky psanou literaturu a jiné zahraniční zdroje.

Věříme, že práce bude přínosem nejen pro učitele a jejich žáky, ale také pro širokou veřejnost, která se bude chtít dozvědět více informací o hinduismu jako o náboženském celku, ale i o jeho hlavních zásadách, jenž mohou být využity v běžném životě při každodenních situacích.

1 Vznik a původ hinduismu

Tato kapitola se bude zabývat procesem vzniku a vývoje hinduismu, tím, kde a za jakých podmínek došlo k jeho zárodkům, dále také vysvětlením a původem samotného slova hinduismus.

1.1 Vývoj vzniku hinduismu

V historickém vývoji hinduismu rozlišujeme několik zřetelně odlišných fází, kterým je nutné porozumět k celkovému chápání jeho vzniku.

Již ve třetím tisíciletí před naším letopočtem existovala v povodí řeky Indu, tedy na území dnešního Pákistánu a severozápadu Indie, velmi vysoce rozvinutá civilizace, která by mohla být srovnána pouze s Mezopotámií či Egyptem, vyznačující se společensky rozvrstveným systémem náboženství, jíž centrum bylo ve městě Harappa, od něhož je také odvozen název této kultury. I přesto, že dosud o této civilizaci nevíme mnoho, archeologické nálezy odhalily víru v posmrtný život, který je zřetelný ze způsobu pohřbívání. Další důkazy odhalují rozdělení náboženského kultu na kult lidový, který je zaměřen na uctívání bohyně, kult vyšších společenských vrstev a také kult vegetačních božstev. Na rozdělení kultu náboženství poukazují nálezy sošek žen mnohdy se znaky těhotenství, které mohou vyznávat kult Velké Matky, dále ikony mužských postav, které vykazují znaky božství a mohly by tak poukazovat na Pána tvorstva Pašupati zvaného Šiva. Kult vegetačních božstev pak především zobrazuje posvátnost některých zvířat.²

„Ve městech poté nacházíme složitý plán kanalizace, která byla na tehdejší dobu ojedinělá, naznačuje však péči o osobní čistotu, společenský pořádek a rituální koupele.“³

Okolo roku 1750 př. n. l. se tato kultura z neznámých důvodů rozpadla, víme však, že mezi lety 1700 – 1200 př. n. l. do Indie začaly pronikat kočovné kmeny Áryjů, kteří si také říkali urození či vznešení a původně sídlili v jižní oblasti střední Asie.⁴ Védismus

² WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 8 - 9

³ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 27

⁴ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 54

byl nejstarší podobou indo - árijského náboženství, jehož pramenem je Sbírnka vědění ve verších, zvaná také Rg Věda Samhitá obsahující 1028 hymnů. Autory těchto hymnů byly především duchovní vůdci žreci a básníci árijských kmenů. Tyto hymny vykazují mnoho podobností s jinými náboženstvími ostatních starověkých indoevropských kmenů. Společné prvky zahrnují například jména a postavy bohů i jiné pojmy, které se týkají náboženství, jako je osud, odplata, posmrtný život, spasení, nesmrtelnost či převtělování.⁵

V těchto hymnech se nachází i mýty o stvoření světa. Mluví se v nich o mocném bohu Indrovi, který podepřel svým kopím nebe, tak aby nemohlo znovu splynout ze země. Je také považován za zakladatele procesu stvoření vesmíru, když osvobodil plodivé síly propíchnutím hadího démona, které v něm byly uvězněny. Toto stvoření se děje dle zákona rta, který je charakteristický svým řádem, harmonií a pravidelností. Je jedinečný v tom, že zahrnuje oblast přírodní, etickou a duchovní. Později se Indra stal králem bohů, kteří se už tehdy dělili na bohy nebeské, vzdušné a zemské. Dalším legendárním bohem zmiňovaným v mýtech je Varuna, který byl nejvyšším nebeským bohem a ochráncem kosmického zákona předtím, než se stal bohem noční oblohy a oceánu. Nemůžeme opomenout ani jeho bratra Mitru, jenž byl bohem slunečním a zároveň ochráncem smluv. Nejen tyto mýty o bozích poukazují na dualistický polyteismus, který znamenal, že bohy jsou v první řadě jedinečné přírodní síly.

V těchto hymnech se kromě žreců duchovních či filozofujících setkáváme i s osamělými mudrci a poutníky s dlouhými vlasy, kteří dosáhli nesmrtelnosti, a mohou tak být pomocníky pro ostatní tvory.⁶

Kolem roku 1000 př. n. l. pak nastává období tzv. bráhmanismu, kdy především došlo ke kodifikaci Rg Vědy, čímž se mělo zamezit záměně starých hymnů za nové. Védismus byl v rukou kněží, kteří vyvstali z potomků žreců, čímž se upevnilo jejich postavení ve společnosti. Privilegovaná vrstva kněží se později začala nazývat bráhmani podle údajné tajemné síly, která byla přítomna v recitovaných védských verších. Jako bráhmany byly následně i pojmenovány jejich texty pojednávající o kosmických aspektech.

⁵ WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 9

⁶ WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 9 - 12

V tomto období zhruba 600 let př. n. l. se pevněji ukotvil kastovní řád, který se týkal i domorodého obyvatelstva Indie, jež mělo tmavou pleť, a proto se oddělovalo od árijské společnosti, jejichž příslušníci měli barvu pleti světlejší a byli tedy urození. Na vrcholu kastovního systému jsou bráhmani, tedy kněží a učenci. Vojáci a bojovníci, kteří jsou kastou aristokratickou, se nazývají kšatrijové. Ostatní členy árijské společnosti, zahrnující obchodníky, řemeslníky a rolníky, nazýváme vaišjové. Nejnížší kastou se stalo domorodé služebné obyvatelstvo zvané šúdfi.

Poslední vrstvou společnosti, která se však nenazývá kastou, je společenství nedotknutelných. Zahrnuje především vyhoštěnce z kast a příslušníky primitivních kmenů, pocházejících z džungle, kteří prováděli nečisté práce, jako je sběr odpadků, a jejich dotek, nebo dokonce stín, by mohl pošpinit příslušníky vyšších kast.⁷

Hranice mezi kastami byly nepřekonatelné, kastu si člověk nevybírá, ale narodí se do ní. Kastovní předpisy dokonce nedovolovaly sňatky mezi členy jednotlivých kast. Praktikovala se zde tedy „*tzv. endogamie, tedy pravidlo, jež povoluje sňatky jen v rámci určité skupiny.*“⁸ Podle Wenera (1995) byly kasty i nedotknutelnost zrušeny v roce 1947, nyní se však dodržují jako společenský předsudek a projev přehnané zbožnosti.⁹

Ke konci období bráhmanismu kolem roku 600 - 400 př. n. l. dochází ke vzniku lesních knih neboli áranjaků, ve kterých bráhmani pojednávali o hlubších úvahách o kosmu většinou však až na sklonku života, kdy odešli na odpočinek do lesních obydlí. Rozpravy bráhmanů, které přednášeli svým žákům, byly nazvány upanišady, které později označovaly staroindickou duchovní a filozofickou literaturu. Upanišady byly následně přiřazeny k védám a označovaly pod názvem védánta jejich zakončení. Z této doby je uznáno za pravé třináct upanišad, postupem času s rozvojem hinduismu vznikají však další a počet autentických upanišad vzrostl na 108 textů. Základním učením upanišad je ztotožnění vlastního já (átman) s kosmickým principem (bráhman). Tohoto identického poznání lze dosáhnout skrze meditaci a skutky, nejen skrze pouhou úvahu či myšlenkové pochody. V upanišadách je také poprvé detailněji rozvedeno učení o znovuzrození. Posmrtný život, jeho povaha a osudy, který nastává po tělesné smrti,

⁷ WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 12 - 14

⁸ Abz slovník cizích slov: *Pojem endogamie*. [online]. Dostupné z: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/endogamie>> [cit. 2016-07-20].

⁹ WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 14

závisí na lidských předchozích činech, zkušenostech a kvalitě vědomí během života, tento koncept je znám jako karma. Mluví se zde také o možnosti cesty osobnosti skrze rostlinnou a zvířecí oblast, která se následně může navrátit do lidské říše.¹⁰ Tento koloběh životů je od této doby nazýván sansárou, z nichž vede k vysvobození či spáse podle upanišad jen pravá cesta poznání, k němuž se každý musí dopracovat sám pomocí vlastního úsilí, což však nevylučuje pomoc od duchovního učitele nebo také guru, kterého si sám žák zpravidla vyhledá a podřizuje se jeho vedení.¹¹

„Od 4. stol. př. n. l. začaly vznikat i nejvýznamnější eposy hinduistického náboženství *Mahábhárata* a *Rámájana*, dále kodex společensko-etických pravidel *Manusmrti* a další texty ortodoxních hinduistických škol.“¹² Těmto významným textům včetně véd a upanišad se budu podrobněji věnovat později ve své práci.

Zhruba ve 3. – 4. století byl proces vzniku hinduismu ukončen. Nejdůležitějšími texty zůstaly védy, místní zvyky různých etnik však byly také zahrnuty do systému zvykového práva. Nelze však říci, že v současnosti bylo utváření hinduismu ukončeno, neboť jeho mnohotvárnost a složitost vede ke vzniku nových kultů a dalšímu náboženskému vývoji.¹³

Na závěr je nutné říci, že toto rozdělení vývoje hinduismu není dogmatické, přičemž velmi záleží na autorově pojetí. Někteří mohou označovat za zásadní pouze dvě vývojové fáze tj. védskou a hinduistickou. Druzí autoři užívají pojem védského náboženství od let 1500 – 900 př. n. l., kdy se literatura předávala pouze ústně, dále bráhmánismus od roku 900 – 400 př. n. l., v této době, jak jsem již zmiňovala dříve, bylo zásadně upevněno postavení kněží ve společnosti, a konečně poslední období hinduismu je datováno od roku 400 př. n. l. Naopak to, co je bezpochybně uváděno jako reálná skutečnost je, že hinduismus je nejstarším, dosud existujícím náboženstvím.¹⁴

¹⁰ WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 16 - 17

¹¹ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 116

¹² KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 111

¹³ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 114

¹⁴ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 112

1.2 Původ a význam hinduismu

Pokud se zamyslíme nad původem a samotným významem hinduismu, je důležité si uvědomit fakt, že samotná indická tradice již v minulosti nedefinovala své náboženství, ani nepřemýšlela nad jeho významem a názvem. Podle Wenera (1995) je hinduismus pouze „*hybridním tvarem*“, který byl vymyšlen evropskými indology. Samotné slovo hindů, které pochází z perštiny, označuje velkou vodu či řeku, můžeme tedy tvrdit, že slovo mělo původně geografický význam a označoval tak obyvatele, kteří žili v povodí řeky Indu.¹⁵

Jak jsem již naznačila, samotní Indové, kteří jsou vnější společností nazýváni hinduisty, sami sebe takto nenazývají. Pro ně hinduismus označuje věčný řád, v jejich jazyce sanskrtu „*sanátana dharma*“, což dle hinduistické tradice označuje věčné náboženství, řád a tradici, která existuje od chvíle, kdy vznikl vesmír.¹⁶ Tento výraz lze však přeložit i jako věčný zákon, vyjadřující přesvědčení, že v každém bytí je přítomna neosobní síla, která určuje řád, věci a skutečnosti nejsou tedy nahodilé. Dalším významem termínu sanátana dharma může být věčný běh, jenž poukazuje na skutečnost, která nemá přesný počátek a konec, naopak se stále obnovuje v cyklické periodě. Toto je možné pozorovat například u střídání ročních období či dne a noci. Podobným koloběhem probíhá i život živých bytostí. Třetím a zároveň posledním způsobem překladu může být věčná pravda neboli dharma, označují jsoucno s nejvyšší pravdou, které je nezávislé na čase a je nutné ho v individuálním životě následovat.¹⁷

Zásadním problémem pro pochopení slova hinduismu je ovšem uvědomění si toho, že hinduismus není pevně definovaný termín, nýbrž je souhrnným názvem pro několik rozmanitých indických náboženských tradic, který obsahuje odlišné kultury. Pokud si stále klademe otázku kdo to tedy hinduista je, dostaneme od významného teologa Hanse Künga (2006) jednoduchou odpověď: „*Hinduista je Ind, který není muslim (11% obyvatel Indie, tj. 110 miliónů obyvatel), křesťan (2,4% čítá 20 miliónů obyvatel), Žid*

¹⁵ WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 5

¹⁶ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 10

¹⁷ WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 5 - 6

(jejich počet není dosud přesně znám), sikh (0,2%), džinista (0,5%) ani buddhista (0,7%), i přesto však hinduisté tvoří čtyři pětiny všech Indů. “¹⁸

¹⁸ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 50

2 Základní pravidla a zásady hinduismu

V této kapitole se zaměříme na základní pravidla, která by měla být dodržována každým hinduistou. V souvislosti s touto problematikou je také důležité si vysvětlit zásadní body etiky hinduistického náboženství, jeho rituály a co je to tzv. hinduistický étos.

2.1 Etika náboženství

Hinduista během svého života prochází mnoha obřady životního cyklu, ať už se jedná o početí či smrt. Každý tento obřad značí ukončení daného období, po kterém nastupuje počátek další etapy lidského života. Tento postup by měl znamenat cestu člověka nejen k náboženskému zdokonalení.¹⁹

Základní zásady náboženských praktik, vedoucí k náboženskému zdokonalení, vycházejí nejen z povahy, ale i charakteristických rysů osobnosti a jejich schopností tak, aby co nejdokonaleji rozvíjely duchovní život člověka a vedly ho ke spáse čili k mókše.²⁰ Tyto praktiky nazýváme jógou, jež jsou systematické tělesné a duchovní disciplíny, které usilují o stav dokonalosti a zahrnují různé metody ke zvládnutí mysli. Existuje mnoho druhů jógických disciplín lišící se specifickými praktikami a dosaženým cílem. Za účelem pochopení jednotlivých praktik si zde některé vyjmenujeme a vysvětlíme si, jakého cíle by měly dosáhnout. Kundaliní jóga má za účel probudit duchovní střediska v lidsky jemném těle; bhakti jóga je celková vnitřní oddanost a láska k bohu či božství, která postupně vede člověka ze zdokonalení a následně spáse; karma jóga je zaměřená naopak na vnější činnost a nesobecké skutky ve světském světě; džnána jóga je cestou moudrosti a snaží se o vnitřní poznání sama sebe. Poslední často zmiňovanou technikou je rádža jóga, která je cestou hluboké meditace, ve které se věřící má setkat se samotným bohem.²¹

¹⁹ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 142

²⁰ Můj web: *Hinduismus*. [online]. Dostupné z: <<http://mujweb.cz/j.volesky/Hinduismus/Hinduismus.html>> [cit. 2016-07-28].

²¹ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 97 - 98

Další zásady správného života hinduistů, které vedou k mókše, můžeme shrnout do čtyř pojmů: karmanový zákon, dharma, artha a káma. Karmanový zákon je kosmickým řádem vyrovnaní, v němž je každé zlo trestáno a dobro odměňováno v současném životě, ale i v těch následujících, přičemž se nejedná pouze o skutky vykonané, ale i o vyslovené a zamýšlené.²² Termín dharma může být přeložen jako spravedlnost, ctnost, tradice či zákon. Obecně to znamená jakýsi soubor základních etických pravidel chování vůči ostatním lidem a bohům, který určuje způsob celého života hinduisty. Podle dharmy každý člověk přicházející na svět má tři dluhy, které je nutné během života splatit.²³ „Prvním dluhem je dluh vůči předkům, který je splacen pokračováním rodu, dluh vůči učiteli je smazán pouze studiem náboženských spisů, které jsou dané kastě povoleny. Posledním dluhem, který splácíme bohům, je zachování dharmy.“²⁴ V praktickém mužském životě dharma znamená projít během života čtyřmi zásadními stádii (ášramy), které jsou popsány v Manuově zákoníku zvaném Manusmrti, jehož zakladatelem byl Manu. Traduje se však, že zákoník již ve 2. st. n. l. nebyl napsán pouze jednou osobou. Prvním stadiem studenta zvaným brahmačárin, má muž projít v období vzdělávání. Žák má plně sloužit svému učiteli, žít v kázni a nabývat vědění, které je mu zprostředkováno učitelem. Poté nastává období rodinného života, kdy je muž ve stadiu hospodáře nebo také grhastha, kdy se stává otcem rodiny.²⁵ Toto období je také klíčové pro naplnění základních pojmů „káma (snaha o naplnění smyslového života) a artha (upokojování hmotných potřeb a společenských ambicí).“²⁶ Třetím stadiem je období poustevníka (vánaprastha), kdy hinduista odchází do lesů a zde se připravuje na poslední období života, ve kterém se zřiká hmotných i duchovních vazeb, které ho pojí se světem. Prostřednictvím rozjímání by měl dosáhnout vyššího naplnění svého života a stát se svatým mužem (sannjásin).²⁷ V praxi dochází však většinou k naplnění pouze třech prvních stádií, z nichž je povinné projít stadiem hospodáře. V Manuově zákoníku jsou však i detailnější povinnosti mužů a žen, jež se týkají každodenního života. Dharmou ženy je pak například vdát se nejlépe ještě před pubertou, mít děti či patřit pouze jednomu muži, v důsledku čehož byly roku 1955

²² WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 104

²³ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 74

²⁴ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 142

²⁵ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 119

²⁶ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 74

²⁷ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 119

reformou hinduistického zákoníku povoleny rozvody a naopak zakázána polygamie. Silně patriarchální Manuův zákoník také pohlíží na ženy, jako na dárně štěstí, a to především proto, že rodí děti, obzvláště pak syny. Z tohoto zákoníku pocházejí také obřady a zaříkávadla žen, která měla prostřednictvím magické síly ochránit manžela, syny a bratry a zároveň zajistit jejich blaho. Velmi často se však stává, že žena muže ve svém okolí nedokáže ochránit a stane se vdovou. Hinduistická tradice vdovami opovrhuje, zakazovala jejich sňatek, a dokonce se vdovy i upalovaly. Toto postavení vdov ve společnosti se postupem času zhoršovalo vlivem bráhmanů. Tento unikátní obyčej byl však později zakázán a sňatky vdov jsou oficiálně povoleny od roku 1856, což však neznamená, že v povědomí společnosti nechuť k nim netrvá.

Na závěr je nutné říci, že pro výjimečné situace v našem životě platí tzv. tísňová dharna, která dovoluje porušit jinak závazné předpisy.²⁸

Jak již z předchozího textu vyplývá, ústřední kategorií hinduistické etiky je tedy čin, o který se opírá, a představuje nesmírnou sílu, jež ovlivňuje celý lidský život zahrnující i životy následujících. Člověk tudíž nemá nad sebou žádného soudce mimo sebe, neboť on sám je původcem svého současného údělu, a sám rozhoduje o své budoucnosti.

Hřích je poté skutečný přestupek proti morálnímu zákonu či zanedbání obřadních obětí. Tato nečistota způsobená hříchem může být přenesena z osoby na osobu, a to nejen fyzickým stykem, ale i slovem či myšlenkou. V důsledku tohoto přesvědčení se ve všech zákonících striktně zakazuje styk s hříšníkem. V případě, že je tento zákaz porušen, dochází k dalšímu hříchu. To, že je hřích v hinduismu chápán jako nečistota, nás vede k logickému závěru, že se člověk této nečistoty může také zbavit. Mezi nejčastější způsoby odčinění patří modlitby, přinášení obětí a darů, omývání, zdrženlivost, konání pouze dobrých skutků či odpykávání vlastním životem, kdy člověk odchází ze světa dobrovolným hladem či upálením. Všechny tyto způsoby se užívají dodnes s výjimkou odpykání vlastním životem.

O trestu a způsobu pokání rozhodoval bráhman, král nebo učitel provinilce. Míra ochoty lidí podrobit se jejich rozhodnutí byla vysoká, neboť se obávali vyobcování z kasty, hrůzy z bolesti, kterou by trpěli v příštích zrozeních.²⁹

²⁸ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 136 - 142

²⁹ ZBAVITEL, D. *Bohové s lotosovými očima*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 25 - 30

Podle duchovního hinduistického učitele Sri Swami Sivananda (1999), je praktikování a dodržování základních etických zásad důležité pro život v harmonii nejen se svými sousedy, přáteli, rodinnými příslušníky, ale i dalšími lidmi, se kterými se během života setkáme. Díky dodržování etických zásad bude náš život naplněn štěstím a ukončen mókšou, naše srdce bude očištěno a svědomí čisté.³⁰

2.2 Hinduistický étos

Tradice hinduistického étosu spadá již do 2. st. př. n. l., kdy začala jeho systematizace. Za zakladatele je považován Panaňdžali, který položil základy filozofie jógy ve smyslu osvobození ducha z hmoty pomocí překonání a ovládnutí duševních i fyzických sil. Přesný překlad étosu však v sanskrtu není znám, nejbliže je mu tzv. dobré konání, či soubor jakýchsi etických hodnot a norem. Nejdůležitějším prvkem étosu je sebeovládání sama sebe v myšlení, činech a slovech. Dalšími neméně důležitými prvky je ahinsá, což v překladu znamená požadavek nenásilí, nezabíjení a neubližování. S nenásilím souvisí také karuná neboli soucit s tvory, kteří nějakým způsobem trpí. Ostatní lidé by také neměli být námi okrádáni, toto je nazýváno astéja. Dále je to satja, požadavek pravdivosti, který však může být pro dosažení dobrého cíle porušen drobnou lstí či úskokem. Důležité je také aparigraha, která znamená nelpění na hmotných věcech a jejich vlastnictví, s čímž také úzce souvisí štedrost a pohostinnost. Velmi podstatné je vézt cudný a čistý život, plný úcty ke svým učitelům a starším lidem, který se nazývá brahmačarja. I přes velký důraz na tyto požadavky, je však na každém člověku, aby je sám dodržel v souvislosti se svými následujícími životy.

K etizaci hinduismu významně přispěla i Bhagavadgíta, jež je považována za nejdůležitější svatou knihu Indů a vlivný etický dokument celého lidstva.³¹

³⁰ SIVANANDA, S. S. *All about Hinduism*. Uttar Pradesh: The Divine Life Society, 1999. s. 39

³¹ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 84

2.3 Rituály a obřady

Rituály mají pro většinu náboženství velký význam už od jeho samotného vzniku, při čemž tato významná hodnota rituálů přetrvává dodnes, což platí i pro hinduismus. Základním rituálem je projev každodenní zbožnosti nazývané jako púdžá u domácího oltáře, která je prováděna hlavou rodiny, při čemž pro ostatní členy rodiny v tomto momentě zastává roli kněze. Tento rituál je doprovázen čtením textů z védských knih, zapalováním svíček a kladením květin a obětí před sošku boha. Celý život hinda je provázen rituály, zahrnující jeho početí, smrt, ale i jeho posmrtný život, který je prostřednictvím obětních rituálů oslavován pozůstalými. Nejdůležitějšími rituály jsou však narození, přijetí do určité kasty, sňatek a pohřební rituál, při nichž je zásadní přítomnost kněze.

Obřady konající se každý den v chrámu běžné nejsou, neboť chrámy jsou věnovány daným božstvům bez ohledu na přítomnost veřejnosti. Chrámy jsou nejvíce využívány jako zázemí pro soukromé a rodinné obřady nebo pro komunální služby spojené s oslavou svátků, festivalů a poutí.³² Poutě můžeme rozlišovat podle počtu poutníků na individuální, které mohou být podniknuty v jakoukoliv roční dobu na kterémkoliv poutním místě a skupinové, které mají význam vždy pro vybrané kasty v různých obdobích roku. Zatímco individuální poutě jsou doprovázeny zbožným chováním a meditacemi, při skupinových shromážděních často dochází k davové mánii.³³

Poutní místa, která lze navštěvovat po celý rok, označována v sanskrtu jako tirtha znamenají jakousi cestu či brod z života, které je plné nebezpečí a nástrah na břeh, kde vládne bezpečí a nesmrtelnost. Od této návštěvy si věřící slibují projev zásluh a úspěchu jak ve světském, tak i duchovním životě. Snad nejvýznamnějším poutním místem pro hinduisty je Váránasí, ležící na severním břehu posvátné řeky Gangy. Toto město, ve kterém podle tradice pobýval Šiva, by mělo být každým hinduistou navštíveno alespoň jedenkrát za život, je tedy pro ně natolik významným místem, jako například pro muslimy Mekka.³⁴

³² WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 44

³³ WERNER, K. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. s. 46

³⁴ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 73

Na tomto poutním místě dochází k očištné koupeli v řece Ganze, která má hříšníky zbavit hříchů, neboť voda Gangy je svatá, poutníci ji pijí a dokonce si ji odnášejí jako svčenu vodu do svých domovů pro domácí obřady. Tato očištná koupel se však zásadně liší od koupele křesťanského křtu, protože chybí křtitel a neděje se pouze jedenkrát za život.

Do Váránasí přichází každoročně zemřít také tisíce lidí, neboť pouze zde, Šiva šeptá umírajícím do ucha mantru, která jejich duši vysvobodí z kruhu znovuzrození a přivede ji přímo do nebe. Tělo je spáleno na hranici a jeho prach následně rozprášen do posvátné řeky Gangy.³⁵

Co se týče pohřebních rituálů, tělo musí být spáleno na pohřební hranici, pro její další pozemskou existenci. Duše po spálení těla předstupuje před boha smrti Jamu, který rozhoduje na základě předchozích skutků zesnulého o tom, zda duše před dalším vtělením navštíví nebe či bude potrestána pobytem v pekle.

Důležitým byl také obětní rituál bohům za doby kočovných Árijů uskutečňován prostřednictvím krávy, jehož maso Árijové i jedli. Poté, co se však chování velkých stád stalo problematičtější v indických podmínkách, kráva přestala být obětována a v dnešní době je požití hovězího masa pro hinduistu smrtelným hříchem, při čemž kráva je od té doby považována za posvátné zvíře.³⁶ Bohům bylo nutné přinášet oběti tak, aby lidem neškodili, ale naopak aby lidem na světě umožňovali štěstí a blahobyt.

³⁵ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 74 -77

³⁶ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 143

3 Hinduismus jako náboženství

Tato kapitola by měla zahrnovat všechny kategorie informací, tak aby bylo možné komplexně pochopit hinduismus jako náboženství. Text kapitoly tedy bude zaměřen mimo jiné na základní znaky náboženství, jeho božstvo, posvátné texty a filozofii.

3.1 Obecná charakteristika

V dnešní době patří hinduismus zhruba s 900 milióny vyznavači mezi největší světová náboženství, tento počet zmiňovaný v odlišných pramenech se však liší. Pokud se však hlouběji zamyslíme nad významem slova světový, dospějeme k názoru, že hinduismus není světovým náboženstvím, nýbrž indickým národním náboženstvím, jelikož nikdo z jiných států, který se nenarodí indickým rodičům, nebo alespoň indickému otci, se nemůže stát hinduistou. Ve své podstatě ani pojem náboženství není pro hinduismus správný, jedná se totiž o socio - náboženskou organizaci či strukturu. Hinduismus se odlišuje od ostatních náboženství v mnoha dalších aspektech. Známe jeho původ, ale nevíme, kdy přesně vznikl, nemá na rozdíl od křesťanství, islámu či buddhismu postavu zakladatele. Hinduismus také nemá žádnou hlavu církve, tak jak je například pro křesťany papež, nemá pevný kánon či kodifikovaný spis ani koncily, jež by stanovovaly závazná dogmata pro jeho vyznavače.³⁷

Hinduismus je naopak velmi tolerantním náboženstvím vůči ostatním světovým vírám, ale také vůči svým vyznavačům, neboť existují značné rozdíly ve formách jejich náboženského života a projevování zbožnosti. Vysoká míra tolerance je však jistě umožněna již zmíněnou nepřítomností ústřední autority. Hinduisté se velmi často liší v uctívání boha, který je ztělesněním Nejvyššího ducha, nejčastěji to však bývá Višnu nebo Šiva. Dalším rozdílným znakem hinduistů, je způsob vymanění se z koloběhu životů. Někteří o toto vymanění usilují prostřednictvím bezmezné oddanosti bohu, jiní naprostou jednotou individuální duše s Nejvyšším duchem například cestou jógy.³⁸

Věřící uctívají tyto bohy pomocí třech základních způsobů projevů zbožnosti: pronášením posvátných slabik, zpěvem manter či používáním mandal. Bez ohledu na to,

³⁷ Youtube: *Světová náboženství hinduismus Dušan Zbavitel*.

[online]. Dostupné z: < <https://www.youtube.com/watch?v=NRe1423w7Lc> > [cit. 2016-08-15].

³⁸ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 7

zda hind projevuje svou zbožnost vůči bohům doma, v chrámu nebo na obou místech důležitou roli hraje posvátná slabika aum někdy také óm, jež se poprvé objevuje v posvátných upanišadách. Vyslovení tohoto třídlílného zvuku podle tradice představuje první tři védy, tři světy, tedy zemi, nebe a vzduch a tři hlavní bohy, jimiž jsou Brahma, Višnu a Šiva. Tato posvátná slabika se těší velké oblibě i v domovech hindů, kde ji najdeme na obyčejných předmětech v domácnosti, slabikou jsou však uzavírány obřady a nalezneme ji na začátku i na konci každé hinduistické knihy. O ómu se také podrobněji zmiňuje Mandúkjópanišad: „*Óm, tento nehynoucí zvuk, je semenem všeho, co existuje. Minulost, přítomnost i budoucnost, jsou jen rozvinutím óm.*“³⁹

Pokud hovoříme o mantrách, což jsou v podstatě verše, slabika či řada několika slabik božského původu, hrají důležitou roli v duchovním životě hinduistů. Mantry jsou opakovány stále dokola, neboť se věří, že mohou člověka osvobodit od světských záležitostí zaměstnávajících lidskou mysl, a pomáhají tak uvědomovat si naplno boha a povznést se na odlišnou duchovní úroveň.

Posledním významným projevem zbožnosti jsou mandaly, složité nakreslené geometrické útvary, které zahrnují celý vesmír a jsou nakresleny pomocí barevných prášků na zem, odkud jsou po skončení obřadu opět smazány.⁴⁰

Co však naopak všechny hinduisty spojuje, je víra v reinkarnaci, tzn. koncept, který tvrdí, že se duše po smrti fyzického těla znovuzrodí či převtělí do nového těla, při čemž způsob tohoto přerodění do příštího života je závislý na skutcích vykonaných během života, které nazýváme karmany. Pokud člověk žije spravedlivě, dočká se lepšího zrození v podobě bohatšího, zdravějšího, šťastnějšího a delšího života. Naopak člověk, který se dopouštěl během života zla, bude v dalším zrození potrestán tím, že se může narodit postižený, bude žít v chudobě nebo pouze po krátkou dobu apod.

Pokud se zaměříme na víru v boha, musíme si uvědomit, že hinduismus je polyteistickým náboženstvím již od doby védského náboženství, a hinduisté tedy neuznávají princip jednoho nejvyššího boha, ale věří v sílu velkého počtu bohů, jimž je

³⁹ KEENE, M. přeložil ZBAVITEL. D. *Světová náboženství*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 24

⁴⁰ KEENE, M. přeložil ZBAVITEL. D. *Světová náboženství*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 24- 25

nutné přinášet oběti, takovým způsobem, aby jim bohové v pozemském životě neškodili a dávali jim štěstí a blahobyť.⁴¹

Dalším typickým znakem pro hinduistické náboženství spojující všechny věřící je rozdělení obyvatel do stavů, zvaných varny nebo také kasty. Kastovní řád je hierarchicky uspořádaný systém, v němž je příslušnost k dané kastě dána zrodem člověka a je celoživotně nezměnitelná. Výjimku tvoří pouze dobrovolný odchod z kasty, vyloučení z ní či konverze k jinému náboženství.⁴²

3.2. Postava zakladatele

Jak již bylo zmíněno v textu práce, hinduismus patří mezi výjimečná náboženství, a to tím, že dle hinduistické tradice, která se rozvíjela postupně, nemá žádného zakladatele ani jinou ústřední autoritu či historickou osobnost, jíž by byl přičítán vznik tohoto náboženství.⁴³

3.3. Prameny náboženství

Hinduismus jako náboženství nemá žádný dogmatický kánon, jenž by předepisoval věřícímu jeho základní povinnosti, přesto se však někdy mluví o Bhagavadgítě, jako o bibli hinduistů. Nicméně tento výrok neplatí pro všechny hinduisty, neboť ostatní se řídí jinými knihami či místními tradicemi.⁴⁴ Svaté knihy hinduismu používají různé literární formy, od nejasných filozofických textů až po epické eposy a příběhy.⁴⁵

Základní učení hinduismu může být v podstatě rozděleno na literaturu dvojího druhu. Prvním z nich jsou starší prameny, které jsou známy jako šruti neboli zjevené, které dle tradice byly vyslyšeny při meditacích světců od bohů. Do této zjevené literatury patří čtyři védy z druhého tisíciletí př. n. l., bráhmány, které védské rituály vykládají, dále áranjaky a minimálně třináct nejstarších upanišad. Druhá skupina náboženské literatury, která je ztělesněním lidského úsilí, se nazývá jako smrti a utváří ji mladší upanišady

⁴¹ Youtube: *Světová náboženství hinduismus Dušan Zbavitel*.

[online]. Dostupné z: < <https://www.youtube.com/watch?v=NRe1423w7Lc> > [cit. 2016-08-15].

⁴² ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 7

⁴³ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 143

⁴⁴ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 114

⁴⁵ KEENE, M. přeložil ZBAVITEL, D. *Světová náboženství*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 20

a šest védang, které zahrnují spisy pomocných védských věd jako je fonetika, prozodie, hvězdářství, etymologie, gramatika a průběh rituálů. Do této skupiny však řadíme i upavédy, Manuův zákoník, eposy a purány.

Všechny posvátné texty jsou psány sanskrtem, jenž má základ ve védském dialektu, který byl rozšířen v nejstarším období.⁴⁶ I přes to, že je dnes sanskrtem jazykem mrtvým podobně jako latina, studují ho bráhmani a vzdělanci jako klasický jazyk posvátných textů, náboženských rituálů a tradic. Sanskrtem také významně ovlivnil severoindický hindí, jež se stal od roku 1965 oficiální jazykem země.⁴⁷

3.3.1. Védy

Védy jsou náboženskými představami, které byly do Indie přineseny árijskými kmeny, zhruba v druhém tisíciletí př. n. l. až po polovinu prvního tisíciletí př. n. l. Védské texty se předávaly pouze ústně z generace na generaci a dodnes zahrnují prosby k bohům, hymny a písně, jež je oslavují, a komentáře k nim. Jelikož byly považovány za cenné a mocné, byly svěřeny pouze bráhmanům, a jejich případné zapsání by znamenalo ztratit důvěru. Jakmile je totiž něco zapsáno a existuje to tak v hmotné podobě, je to pak přístupné komukoli, jenž to může použít pro své cíle, předělat či zničit to. Právě v důsledku toho, se bráhmani texty učili z paměti, části véd byly také rozděleny mezi různé školy a rodiny.⁴⁸

Védy jsou dle obsahu, literární formy a doby vzniku děleny do čtyř základních sbírek, jimž se říká sanhity. Právě z těchto čtyř sbírek vychází paradigmata indického náboženství.⁴⁹ Prvním z nich je nejstarší a patrně nejdůležitější Rgvéda, jež bývá překládána jako vědění ve verších, vznikala mezi lety 1700 – 1200 př. n. l. a zahrnuje písně, hymny a modlitby k bohům. V pořadí druhou sbírkou je Sámavéda neboli vědění ve zpěvech, která je v podstatě jakousi příručkou pro výuku předzpěváka při obětování. Další ze sbírek Jadžurvéda je sborníkem obětních textů, a proto bývá označována jako vědění obětních průpovědí. Poslední sbírkou je Atharvavéda, která vznikla později

⁴⁶ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 114

⁴⁷ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 60

⁴⁸ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 30

⁴⁹ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 9

v neknižském prostředí a zahrnuje nejen hymny, ale i magické skladby a okultní rituály obětníků.

S odstupem dvou až tří století vznikaly k védám výkladové spisy, které zahrnují bráhmany, áranjaky a upanišady. Prvními z nich byly výklady bráhmanů, které dávaly význam, vysvětlení a především návod k obětním rituálům. Áranjaky, lesní knihy, se staly spekulujícími dodatky bráhmanů o kosmickém významu védských rituálů. Pojednávají také o místě a určení člověka ve vesmíru a kvůli nebezpečnosti pro nezasvěcené byly vyučovány v lesích daleko od lidských obydlí. Upanišady jako filozofické a mystické texty byly původně součástí bráhmanů a áranjaků, později však byly kompilovány do samostatných textů.⁵⁰ Pro představu je zajímavé si říci, že všechny tyto spisy jsou velmi rozsáhlé, a dohromady tvoří šestkrát delší text než je bible.⁵¹

Ráda bych se v této podkapitole i podrobněji věnovala Rgvédě, jelikož, jak již bylo zmíněno, patří pravděpodobně k nejstarším a především nejvýznamnějším sbírkám véd. Rgvédasanhitá obsahuje celkem 1028 hymnů oslavujících jednotlivá božstva a jiné lyrické verše milostného či filozofického charakteru. Rgvéda je uspořádána do deseti knih, hymny v ní byly bohům, kteří jsou zde nazýváni dévové, zpívány podle přesných pravidel v průběhu obětního rituálu. Písně této sbírky nejsou jednoznačně vykládány, ale je z nich jasné, že vesmír je dévy ovládan, jejich existence je vyšší než bytí normálních lidí, avšak jsou smrtelní, tak jako lidé, a mohou se s nimi stýkat. I přes tyto jejich vlastnosti však bohové nepředstavují absolutní, nejvyšší realitu. To, co je skutečnější a důležitější než bohové, je božský zákon rta, který je inherentní ve všem na celém světě, sjednává harmonii ve vesmíru a tím ho integruje. V pozdějším hinduismu princip rta splývá s představou dharmy.⁵²

Mezi nejznámější hymny z Rgvédy patří ten O stvoření světa, jež byl přeložen z védského jazyka Oldřichem Frišem, který patřil k předním českým indologům 20. století a k významným překladatelům starých indických jazyků:

„Nebylo jsoucna ani nejsoucna v onen čas,

⁵⁰ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 58 - 59

⁵¹ KÜNG, H. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 59

⁵² CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 31 - 33

nebylo vzdušného prostoru ani nebe nad ním.

Co se hýbalo? Kde? Kdo k ochraně bděl?

Byla to voda, hluboká, nesmírná?

*Nebylo smrti, nesmrtelnosti v onen čas,
nebylo stopy po noci a dni.*

Samo sebou jen „to“ bez dechu dýchalo.

Mimo to nic nebylo jiného...

*Tma byla na počátku, pokrytá tmou,
v ní toto vše jako nerozlišená spousta vod.*

*Tam zárodek zahalen prázdnotou hluchou -
to jediné povstalo mocí tvůrčího vznícení.*

*V něm se nejdříve zrodila touha –
to byl první výron mysli.*

*V srdci hledající rozvážně, moudří
v nejsoucnu našli odůvodnění jsoucna.*

*Napříč rozpjali k měření šňůru,
bylo vůbec něco dole, bylo něco nahoře?*

*Oplodňující moc byla a síly,
dole prasila, nahoře podnět.*

*Kdo vpravdě ví, kdo může na světě říci,
odkud vše vzniklo, odkud se vše vytvářelo.*

Bozi se zrodili později s tímto světem -

Kdo tedy ví, z čeho svět povstal?

*Ten, jenž toto stvořil svou mocí,
ať sám vše vykonal nebo ne,
on, bdící nad světem v nejvyšším nebi,
jistě to ví – nebo neví to ani on sám. (Rgvéda X. 129)“⁵³*

Tento filozoficky zaměřený hymnus tedy nebere v potaz fakt, že svět stvořen byl, ale poukazuje na otázku, kým byl stvořen. Autor zde popírá, že něco bylo, i to, že nic nebylo. Prapočátek všeho byla pouze tma, nerozlišená voda, což by nám mělo připomínat podobu prvotního chaosu. Jediné existující bylo „to“, které však nedýchalo, i přesto je ústředním pojmem označujícím jakési věčné bytí. Podnětem ke stvoření světa byla milostná touha (káma), která potvrzuje názor toho, že tvůrčí princip se rozmnožuje sám sebou, když pocítí tuto rozmnožovací touhu. Ke stvoření přispívá i sňatek nebes a země v páté sloce.⁵⁴

V Rgvédě však nalezneme i mnoho dalších hymnů, které oslavují významné bohy védského náboženství, například hymnus boha Višnu, jež je pokládán za osvoboditele vesmíru z moci démona Baliho, když k němu přišel v podobě trpaslíka a vyžádal si s ním dohodu takovou, že získá tolik půdy a území, kolik jí obsáhne třemi kroky. V tom okamžiku se proměnil v obra, a pouhými třemi kroky překročil pozemský, nebeský, ale i podsvětní prostor a vrátil tak moc na zemi bohům: „*Hlásat chci velké Višnuovy činy, jenž změřil veškery pozemské říše, podepřel pevně strmé sídlo bohů, jen třikrát vykročiv, širokokrokový. V třech jeho krocích dlí tvorové všichni, pro tento velký čin je slaven Višnu, který se usadil v divokých horách jak strašný lev, jež nezdrží nikdo...* (Rgvéda I. 154)“⁵⁵ Dodnes je Višnu jedním z nejuctívanějších bohů a patří k členům nejvyšší božské trojice, kteří jsou zváni jako Trimúrti.⁵⁶

Dalším významným bohem, který je oslavován v Rgvédě je Indra, který je ve védách považován za nejmocnějšího boha. Jeho osoba je oslavována především v souvislosti s tím, že v dobách, kdy hory byly okřídlené a ohrožovaly stabilitu země, je přinutil

⁵³ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 21

⁵⁴ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 115

⁵⁵ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 11

⁵⁶ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 11

usadit se. Jeho jedinečným hrdinským činem bylo zabití démona sucha Valy, který měl podobu hada: „*Jenž zemi upevnil, když počla kolísat, a horám zabránil v letu, jenž prostor nebeský vyměřil do šíře, jako sloup podepřel nebe – toť, lidé, Indra. Jenž hada zahubil, propustil sedm řek, z Valovy sluje vzal krávy, zrod ohně umístil mezi dva kameny a v bitvách vydobyl kořist – toť, lidé, Indra...* (Rgvéda II. 12)“⁵⁷

V souvislosti s rtou neboli také vesmírným řádem, je v Rgvédě také hymnus o bohu Varunovi, kterému je svěřen dohled nad vesmírným pořádkem, a tedy i nad tím, aby lidé dodržovali mezi sebou spravedlnost, neboť Varuna ví o každém provinění a hříchu každého člověka: „*At' příbuznému neb příteli, at' druhu neb dokonce bratru, at' sousedu nebo cizinci jsme ublížili, odpusť nám, Varuno, spáchaný hřích! Když vědomě neb bez úmyslu, pane, jsme selhali jak při hře podvodný hráč, rozvaž, bože, veškerá pouta vin, at' netisní nás! Kéz se těšíme tvé přízni, ó Varuno!* (Rgvéda V. 85)“⁵⁸

3.3.2 Bráhmany

Bráhmany jsou výkladové spisy, které pojednávají o védské liturgii, jejím původu a použití, zahrnují však i úvahy o kosmickém významu rituálů, jež vycházejí z védské tradice. Vznik těchto někdy nazývaných kněžských textů sahá do období mezi 1000 – 600 př. n. l, tedy do doby, kdy byl vliv bráhmanské vrstvy na vrcholu. Společně s védami, upanišadami a áranjaky tvoří šruti, tedy posvátnou védskou literaturu považovanou za zjevenou nebo alespoň božsky inspirovanou. Mezi nejdůležitější z dvanácti známých bráhmanů patří Šatapathabráhmana, jež pojednává o stu možných stezek, které vedou ke spáse. Dále můžeme jmenovat například Aitaréjabráhman, Áršéjabráhman, Gópathabráhman a další.⁵⁹

V Šatapathabráhmanu najdeme i velmi známé čtyři dluhy člověka, s kterými se každý z nás narodí. Dluhy zahrnují závazky vůči bohům, mudrcům, předkům a lidem. Člověk, který přináší oběti, se rodí jako dlužník bohů. Ten, kdo studuje védy, je dlužníkem mudrců. Lidé mající své potomky, zachovávají tak rod stálý a nepřerušovaný, splácí dluh svým předkům. A nakonec člověk, který je pohostinný, poskytuje ostatním přístřeší

⁵⁷ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 11 -12

⁵⁸ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 13

⁵⁹ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 65

a dává jim potravu, je dlužníkem lidí, a kvůli nim takto činí. „*Ten, kdo takto jedná, splnil své povinnosti. Získává všechno, dobývá všechno.* (Šatapathabráhmana I. 7, 2)“⁶⁰

Klíčem k uchování rovnováhy kosmických sil dle bráhmánů byly oběti, které byly přinášeny bohům bráhmanskými kněžími z pověření jedince. Toho bohové odmění buď v současném životě, nebo v nebi. I přes to, že ve védské době lidé neměli sochy bohů a neexistovaly jiné než symbolicky uspořádané oltáře, lidé bohům obětovali od běžných pochutin jako je rýže, med, máslo či kyselé mléko až po koně, jehož oběť mohl provádět pouze král po dlouhých měsících příprav.⁶¹

3.3.3 Upanišady

Upanišady jsou nejstaršími filozofickými a mystickými texty, které vznikaly od doby zhruba 600 př. n. l. až po začátek středověku. Ve védské literatuře patří do božsky inspirovaného písma šruti, jejich přesný počet však není dosud znám, a proto lze pokládat za skutečně védské pouze třináct nejstarších upanišad (Brhadáranjaka, Čhándógja, Aitaréja, Taittiríja, Ísá, Kéna, Katha, Prašna, Mundaka, Mándúkja, Švétášvatara, Kaušítakí a Maitrí). Jiné hinduistické kruhy hovoří o autentičnosti sto osmi upanišad. Tvoří závěrečnou část zjeveného písma, neboli konec véd, často jsou proto souhrnně nazývány jako védánta, nejen z hlediska chronologického, ale i významového, neboť v náboženské praxi jsou jejich nejvýznamnější součástí.⁶²

Význam slova upanišad není zcela jednoznačný, filologové ho však vykládají jako přisednutí žáka k nohám svého učitele tak, aby mohl přímo z jeho úst vyslechnout poučení nebo také důvěrné sdělení, což naznačuje, že obsah upanišad nebyl určen širší veřejnosti, nýbrž zasvěceným lidem, kteří byli hodni tohoto cenného daru a skutečně pochopili jeho pravý význam.⁶³

Upanišady také představují myšlenkový posun od véd, tedy z důrazu na rituál a čin k pravému poznání. Tyto texty jsou také pokládány za první známku demokratizace, neboť už nedochází ke komunikaci s božstvem pouze skrze oběť, která charakterizuje varnu bráhmánů, ale i kšatrijové komunikují s bohy prostřednictvím duchovního

⁶⁰ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 33

⁶¹ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 37 - 38

⁶² WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 188

⁶³ ZBAVITEL, D. *Upanišady*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2004. s. 9

poznání a cestou meditace, bráhmani mají tedy stále vůdčí roli, nejsou však již výlučnými představiteli náboženského života.⁶⁴

Základní učení upanišad lze shrnout do čtyř bodů:

1. Nejhlubší podstatou veškeré skutečnosti je brahman, božský zdroj vesmíru, jenž je totožný s nejnvnitřnější esencí člověka nazývanou jako átman.
2. V případě, že si člověk tento fakt neuvědomí prostřednictvím vnitřního poznání a přesvědčení, je podroben nekonečnému koloběhu znovuzrození v mnoha formách existence, jejichž osud určují skutky a zásluhy dle kosmického zákona.
3. Dosažením vnitřní identity našeho jáství s božským zdrojem reality je člověk osvobozen z nekonečného koloběhu životů, tomuto osvobození se říká mókša.
4. Jedinou možnou cestou k vnitřnímu poznání jsou meditace, které byly později vypracovány v systematickou disciplínu zvanou jóga. Pouze touto cestou je člověk schopen vzdát se světských cílů.⁶⁵

Jeden z nejstarších upanišadových textů je Čhándógjopanišad, který se v prvních částech zaměřuje na posvátnou slabiku óm a postupně přechází přes jednotlivé životní funkce člověka a jejich vztahy či hierarchii, k hledání toho nejpodstatnějšího, tedy nejvyššího ducha brahma a jeho vztah k individuálnímu „já“ atmán.⁶⁶ „Vskutku celý tento vesmír je brahma. Z něho pocházejí veškeré věci, do něho se rozpouštějí a jím jsou uchovávány. (Čhándógjopanišad III. 14. 1)“⁶⁷ V této upanišadě, avšak v jiné části nalézáme jádro upanišadového poselství: „To, co je tou nejjemnější esencí – to má tento svět jako svou duši, je pravda. To je átman. To jsi Ty. (Čhándógjopanišad VI. 9. 4)“⁶⁸ Tato věta se v textu opakuje celkem devětkrát a klade důraz na to, že nejvyšší realita, v níž spočívá celý vesmír, a nejnvnitřnější realita každého živého tvora, jsou zcela totožné. Jiný text tu samou myšlenku vyjadřuje takto: „Ty jsi to nezničitelné, to neotřesitelné, ty jsi samotnou podstatou světa.“⁶⁹

⁶⁴ KNOTKOVÁ, Blanka. *Základy asijských náboženství I. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 115 - 116

⁶⁵ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 188

⁶⁶ ZBAVITEL, D. *Upanišady*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2004. s. 105

⁶⁷ ZBAVITEL, D. *Upanišady*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2004. s. 138

⁶⁸ ZBAVITEL, D. *Upanišady*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2004. s. 172

⁶⁹ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 45

Aitaréjopanišad poté shrnuje seznam existujících věcí ve vesmíru, které tvoří bohové, pět prvků, bytosti zrozené z vajec, luna, koně, dobytek, lidé, sloni, a ostatní žijící bytosti. Klade se zde důraz na vědomí, které mají všechny tyto bytosti a jsou jím poháněny. Vědomí je brahma.⁷⁰

Íšopanišad je unikátní tím, že patří k nejkratším upanišadovým textům, neboť je veršovaný. Jeho název vznikl ze slova íšá, které označuje pána či vládce. Některé náboženské směry íšu ztotožňují s božským Kršnou, v samotné upanišadě o něm však není žádná zmínka ani náznak, proto je všeobecně platné tvrzení, že íšá je nejvnitřnější podstatou bytí, átmanem: „*Vše, co na světě se hýbá, nechať obydlím Pána. (Íšopanišad I.)*“⁷¹

Na závěr této podkapitoly o upanišadách a jejich učení, je potřebné říci, že z hlediska kosmologie, která se zabývá především vznikem, vývojem a budoucím stavem vesmíru, jsou upanišady spíše pesimistického charakteru, co se týče vývoje světa. Celý svět se podle upanišad vyvíjí od lepšího k horšímu, od tzv. zlatého věku mahájuga přes další dvě stadia k černému věku kalijuga, v němž žijeme nyní.⁷² Mahájuga je podle puránské historie světa období trvající 4 320 000 let a je rozděleno do čtyř období. V naší historii může být mahájuga srovnána se starověkým dělením na věk zlatý, stříbrný a měděný. Právě kalijuga je poslední, čtvrté období a je považován za přítomný věk podle puránské historiografie. Tato éra začíná r. 3 102 př. n. l. bitvou na válečném poli Kurukšétra, jež je také popsána v eposu Mahábhárata. První část tohoto temného věku bude relativně mírné s obdobími, kdy bude panovat mír. Poměry ve světě se však budou postupně zhoršovat, až dojde k úplnému rozpadu civilizované společnosti a ztrátě veškerých duchovních a mravních hodnot. Na konci temného věku přijede na bílém koni spasitel Kalki, který je považován za jednu z inkarnací boha Višnu. Tímto činem završí zkázu starého světa a zahájí tím zlatý nový věk, období čistoty a duchovní obnovy.⁷³ Ovlivnit toto kosmické dění není však v silách samotného člověka, ten pouze může ovlivnit svou kosmickou perspektivu a své vysvobození z koloběhu životů.⁷⁴

⁷⁰ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 45

⁷¹ ZBAVITEL, D. *Upanišady*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2004. s. 245

⁷² KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 117

⁷³ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 102, 119

⁷⁴ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 117

3.3.4 Upavédy

Upavédy jsou všeobecným označením pro pomocné vědní disciplíny ve védské tradici. Můžeme zde zařadit Ájurvédu neboli lékařství, Arthaśástru (učebnici světských a majetkových věcí), Šilpaśástru, která popisuje architekturu či sochařství a další.⁷⁵

K nejvýznamnějším z upavéd však patří právě Arthaśástra, pocházející ze 4. st. př. n. l., jejíž autorem byl bráhman Kautilja, který je považován za zakladatele indické politikologie a diplomacie. Tato upavéda podává podrobné informace o veřejném i státním životě v Indii, kdy způsob správy celého státu i jeho obcí byl přesně stanoven. Popisuje samosprávu vesnic, typy měst a způsob jejich zakládání. Zdůrazňuje také hlavní zdroj práva dharmu, božský řád. Z tohoto pohledu Arthaśástru také považujeme za posvátný text, její obsah je však zcela světský a praktický.⁷⁶

3.3.5 Eposy

Beze sporu nejvýznamnějšími a nejznámějšími eposy hinduistického náboženství jsou Mahábhárata, společně s nejznámější skladbou staroindické literatury Bhagavadgítou, a Rámájana.

Mahábhárata, jejíž název v překladu znamená velkou báseň o Bharatovcích, patří se svými dvěma sty tisíci verši k největšímu duchovnímu eposu světového písemnictví. Sepsání tohoto rozsáhlého eposu je připisováno mudrci Vjásovi, spekuluje se však o tom, že toto dílo nemohlo být sepsáno pouze jedním člověkem, právě díky jeho rozsáhlosti.

I přesto, že dějové jádro má zcela světský námět, a to boj dvou spřízněných větví, Kuruovců a Panduovců, které pocházejí z královského rodu Bharatovců, a bojují o nadvládu v Indii, patří Mahábhárata k významné součásti náboženské literatury. Hlavní hrdinové eposu jsou prohlášeni za syny bohů, vystupuje zde i bohatýr Kršna, jež je inkarnací boha Višnu, díky kterému nakonec ve sporu zvítězí rod Panduovců, přičemž z rodu Kuruovců všichni padnou. Panduovci se však nakonec straní veřejného života, žijí v lesích a horách jako prostí poustevníci. Tento ústřední děj je obohacen

⁷⁵ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 188

⁷⁶ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 117 - 118

o nesčetné mýty, legendy, báje a pověsti, které obsahují nejen naučné, ale i výchovně etické pasáže.⁷⁷

Metaforicky psaná legenda o muži ve studni pak například vypráví příběh bráhmana, který kráčel džunglí, kde na něj čekalo spoustu nebezpečných tvorů a byl zde obklopen hrůzou a děsem. Temný les zde představuje labyrint převtělování, šelmy jsou nemoci, které souží život člověka, čas je tu v podobě hada, který smrt a zkázu člověku neodvratně připravuje. Větev, na které je bráhman zachycen, je jeho jediná naděje na přežití, čili představuje nekonečnou touhu žít. Včely a jejich med reprezentují lidské žádosti a slasti, kterým se lidé nepřestanou oddávat. Tato legenda nabádá posluchače ke správnému způsobu života a snaží se vštěpovat názory odpovídající hinduistickému učení. Je totiž velmi důležité si uvědomit příčinu nových zrodů, kterou způsobuje lidská touha k žití, jíž je nutné překonat (Mahábhárata XI. 5 – 6).⁷⁸

Mezi nejznámější, ba dokonce nejuznávanější součást tohoto staroindického eposu patří filozofická báseň Bhagavadgíta, která je napsána v sanskrtu a je rozdělena do osmnácti zpěvů. Někdy bývá nazývána také jako Zpěv Vznešeného. Pro většinu hinduistů je svým významem srovnatelná s Novým zákonem a křesťany. Její vznik je datován do 2. st. př. n. l. Svou formou báseň představuje dlouhý dialog mezi jedním z ústředních hrdinů eposu, Pánduovcem Ardžunou, s jeho vozajatem Kršnou, jenž je inkarnací boha Višnu, který sestoupil na svět proto, aby se mohl zúčastnit rozhodujícího střetnutí a představoval stranu sil dobra, spravedlnosti a pravdy.

K tomuto významnému rozhovoru dochází právě v okamžiku, kdy má začít boj tváří v tvář stojících nepřátelských vojsk. Ardžuna si však náhle uvědomí, že v tomto boji může ztratit své příbuzné a známé, při čemž řeší vnitřní konflikt, zda se rozhodnout pro stranu, kde vítězí osobní vztahy a láska, nebo pro nekompromisní čin válečníka bez ohledu na jakékoliv city: „*Jak mohu užít své šípy proti těm, k nimž chovám úctu, proti Bhíšmovi, svému dědu a proti Drónovi, svému učiteli, ó Ničiteli všech odpůrců?*“⁷⁹ S tímto konfliktem mu pomáhá Kršna tím, že mu prozrazuje veškerá tajemství lidského života a jeho osudu. Nakonec Ardžunovi Kršna odhaluje své božské já, jako nejvyšší pán všech bytostí. Ukazuje mu, že skutečné lidské já, které je ve skutečnosti vtěleným

⁷⁷ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 77

⁷⁸ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 78 - 79

⁷⁹ JANÍČEK, R. *Bhagavadgíta: neboli Zpěv Vznešeného*. 4. vyd. Liberec: Santal, 2007. s. 31

duchem, je nezávislé na tělesné schránce člověka, jeho činech a utrpeních. Stejně tak duch není zabit ani nezabíjí, i po tom, co pozemské tělo zaniká: „*Ducha šípy neprobodnou, plameny nespálí, voda nepromočí a větry nevysuší. Duch nemůže být probodnut, spálen, promočen ani vysušen. Je neměnný, všudypřítomný, nehybný a věčný. Ať věříš, že duch má věčné trvání, či je podroben neustálému zrodu smrti, přece, ó mocný bojovníku, nemáš příčinu k smutku! Neboť to, co se zrodilo, musí zemřít, to, co zemřelo, musí znovu se zrodit, proč tedy oplakávat nevyhnutelnou věc?*“⁸⁰

Bhagavadgíta klade důraz na sjednocení našeho osobního já s vesmírným já, které je jedinou realitou. Navíc se o mnoho více zaměřuje na plnění všech povinností, které jsou člověku předepsány dle jeho postavení ve společnosti: „*Konej všechny uložené činy, neboť je lépe dělat než nedělat, a bez práce bys neuhájil ani holý život!*“⁸¹ Každý by měl plnit tyto činy tak, aby byl svět zachován, avšak bez ohledu na prospěch či ztrátu, radost či smutek. Člověk by měl také plody svého úspěchu obětovat bohu, nikoliv se k nim ulpívat, neboť svět byl stvořen jako zdokonalovací dílna, která každého jedince jeho vlastními činy zdokonalí a zušlechtí. Toto je však možné jen pod podmínkou, kdy se člověk upne s plnou oddaností ke svému osobnímu bohu, kterému pak slouží, a s nímž touží splynout. V Bhagavadgítě je osobní bůh Ardžuny reprezentován právě osobou Kršny.⁸²

Dalším literárním dílem, které bylo přijato mezi základní texty bohaté indické kultury je Rámájana. Kniha je opět velmi rozsáhlá, neboť obsahuje přes 40 000 veršů a za jeho autora je považován poustevník Válmíki. Ráma, jeden z ústředních postav eposu, se stal vzorem všem indickým mužům a Síta, jeho manželka, ideálem, jehož toužila dosáhnout každá indická žena.

Zpracování Rámájany se liší podle autorů, nicméně dějová linie je stejná a vypráví příběh a dobrodružství krále Rámy z rodu Ikšvákuova, syna Dašarathova, který vládl v Ajódhji. Ráma si prošel mnoha útrapami, před tím, než usedl na zděděný trůn.⁸³

Král Dašaratha vládl moudře, měl podle zvyku sto padesát manželek, avšak neměl žádného syna. Obětoval bohům proto velkou oběť, aby mu přinesli syna. Bohové se

⁸⁰ JANÍČEK, R. *Bhagavadgíta: neboli Zpěv Vznešeného*. 4.vyd. Liberec: Santal, 2007. s. 34

⁸¹ JANÍČEK, R. *Bhagavadgíta: neboli Zpěv Vznešeného*. 4.vyd. Liberec: Santal, 2007. s. 12

⁸² ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 91 - 92

⁸³ ZBAVITEL, D. *Rámájana*. 2. vyd. Praha: Argo, 2015. s. 13

rozhodli dát králi hned čtyři syny, které měl se třemi nejmilovanějšími manželkami. Jeden z těchto synů měl zabít démona Rávanu, který sužoval celý svět, nemohl být však zabít, neboť mu bylo v dávných dobách míru slíbeno, že ho nemůže zabít bůh ani démon. První syn Ráma vynikal doslova všem, v dobrotě, moudrosti a statečnosti, měl se tedy stát následníkem trůnu. S tímto však nesouhlasila pyšná Kaikéjí, které dal v minulosti král slib, že ji splní to, co bude chtít. Kaikéjí si tedy přála, aby se její syn Bharata stal králem a Ráma byl poslán na čtrnáct let do lesního vyhnanství.⁸⁴

Do vyhnanství s Rámou šla věrná a krásná manželka Síta a bratr Rámy Lakšmana. Následně dle dějové linie eposu dochází k unesení Sítý Rávanou, který chce, aby zapomněla na svého muže. Ráma s Lakšmanou se dostanou do království opic, pátrají po Sítě, a nakonec se Ráma utká v boji s démonem Rávanou, zvítězí nad ním, vysvobodí svou ženu a vrací se do svého rodného království, kde mu královskou korunu předává sám Bharata za Rámovu statečnost, dobrotu, šlechtnost a spravedlnost.⁸⁵

Zatímco Ráma vystupuje v prvních knihách jako zcela lidský hrdina s občasnými slabostmi, v knize poslední bychom ho mohli považovat spíše za boha, a to za avatára (vtělení) jednoho z nejuctívanějšího boha hindustického náboženství Višnu. Tato proměna Rámy znamenala, že původně světský heroický epos, se stal náboženským dílem, a díky tomu byl Ráma přijat jako sedmý avatár mezi celkovou desítku Višnuových inkarnací, ve kterých zachraňuje svět před zkázou a nadvládou zla.⁸⁶

⁸⁴ PREINHAELTEROVÁ, H. *O statečném Rámovi a věrné Sítě*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1975. s. 7 - 23

⁸⁵ PREINHAELTEROVÁ, H. *O statečném Rámovi a věrné Sítě*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1975. s. 43 - 98

⁸⁶ ZBAVITEL, D. *Rámájana*. 2. vyd. Praha: Argo, 2015. s. 180

3.3.6 Purány

Purány jsou texty, jež zaznamenávaly staré tradice, které nebyly zmíněny ve védách. Do dnešní doby je známo celkem osmnáct hlavních, většinou veršovaných purán, které vysvětlují představy o vzniku i zániku světa, vypráví příběhy o mudrcích a oblíbených bozích Višnuovi a Šivovi. Purány byly v sanskrtu sepsány bráhmány a reflektují velkou oddanost ortodoxnímu bhaktickému hnutí, které vyzdvihuje zcela oddání se bohu či božstvu, při čemž bohu má být odevzdán celý náš pozemský život.⁸⁷

Nejstarší purány vznikaly ve 2. st. n. l., často však obsahují materiál, který pochází z doby dřívější. Purány se liší svým nesourodým obsahem, některé jsou výrazně teistické a sektářské, jiné zdůrazňují ideu božské trojice (trimúrti), texty dohromady směšují legendární, mytologické, polyhistorické, anekdotické i pohádkové materiály.

Kromě purán existuje také dalších osmnáct pomocných textů upapurán a krajových textů, jež vypráví legendární a mytické příběhy, které se udály kolem specifických chrámů božstev.⁸⁸

Jedním z nejznámějších mýtů z Bhágavatapurány je Kršna ochránce, jež vypráví, jak Kršna odradil pastýře od přinášení obětí královi bohů Indrovi, který chtěl lidi potrestat trvalými dešti: *„Kršna vyvrátil jednou rukou z kořenů horu Góvardhanu a držel ji ve vzduchu tak snadno, jako drží lidé deštník. Nato řekl pastýřům a jejich ženám: „Uchylte se se svým dobyt看 pod tuto horu! Nemusíte už mít strach z bouří a lijavců. Vymyslel jsem tuto pomoc, abych vás před nimi ochránil ...“*⁸⁹

3.4 Božstvo

I přes to, že hinduismus je polyteistickým náboženstvím, což znamená, že hinduisté svou vírou uctívají mnoho bohů, tato božstva nejsou chápána jako oddělené či dokonce soupeřící síly. Představují však odlišné funkce, aspekty, různé způsoby chápání a pohledu k jedné realitě.

⁸⁷ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 118

⁸⁸ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 147 - 148

⁸⁹ ZBAVITEL, D. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. s. 171

Bohové jsou zobrazováni velmi zvláštním způsobem, obzvláště pak pro pozorovatele ze západních zemí. Hinduistická božstva mají často mnoho údů, což je má zcela odlišit od lidských bytostí a poukázat na to, že mají více a zároveň mnohem větších pravomocí na světě než lidé. Další zajímavostí je, že každé z hlavních božstev je spojováno se zvířetem nebo ptákem, na kterém jezdí, a je tak často i vyobrazováno. Například Šiva má bílého býka Nandina, Višnu ptáka Garuda, Durgá lva atd.⁹⁰

V hinduismu však ve skutečnosti existuje pouze jeden bůh brahma, který na sebe bere mnoho viditelných podob, z nichž k ústřední trojici bohů zvanou trimúrti patří Brahmá, Višnu a Šiva. Mnoho dalších bohů se také objevuje v podobě králů, tanečníků či zvířat, při čemž božské vtělení na zemi se nazývá avatár.⁹¹

Brahmá, zvaný jako stvořitel, je zobrazován se čtyřmi obličejí, tak aby se obracel ke všem světovým stranám, neboť právě on vytvořil tento rozsáhlý vesmír. Jeho jízdním zvířetem je divoká husa, ženským protějškem je bohyně učenosti Sarasvatí.

Višnu neboli uchovatel či udržovatel tohoto světa, je nejčastěji zobrazován vestoje, při čemž ve svých čtyřech rukou drží lasturu, disk, kyj a lotosový květ. Každá z těchto věcí nese obrovskou symboliku: lastura vyjadřuje původ existence, disk představuje kosmickou mysl, která způsobila vznik mnohonásobných tvarů vesmíru, kyj znázorňuje sílu času, která zničí vše, co se jí staví do cesty. A nakonec lotos představuje krásný svět, který se tajemně zdvihá z neprojeveného a otevírá se všepřonikajícímu světlu vědomí.⁹² Višnu se stal pro mnoho hinduistů nejvyšším, samotným bohem, který je znám v podobě deseti avatárů, z nichž se jich devět již objevilo na zemi a poslední desátý, má teprve přijít. Tato Višnuova vtělení jsou v podobě ryby, želvy, kance, lvího člověka, trpaslíka, Rámy se sekyrou, Rámy jako hrdiny z eposu Rámájana, Krišny neboli boha, který radil Ardžunovi s jeho povinnostmi v Bhagavadgítě, dále jako Buddha a Kalki, který je posledním avatárem v podobě jezdce na bílém koni, který se objeví, aby soudil svět a zvěstoval tak nový věk, který nastane.⁹³

Posledním bohem z významné trojice je Šiva nebo také ničitel či pán tance. Ve svých horních rukou drží malý bubínek představující proces stvoření světa, plamen symbolizující zničení světa. Dolní ruce vyjadřují pomocí gest vlídnost, uchování či

⁹⁰ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 48 - 51

⁹¹ KEMP, Hugh P. *ABC světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2014. s. 34

⁹² CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 53 - 56

⁹³ KEMP, Hugh P. *ABC světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2014. s. 35

ochranu a také slitování s laskavostí boha, který ukazuje tímto způsobem cestu k vysvobození.⁹⁴

V souvislosti s Šivou, je nutné zmínit nejmilovanějšího hinduistického boha Ganéšu se sloní hlavou, který je jeho prvorozeným synem s jeho ženou Párvatí. Ze svého syna sám Šiva udělal slona, neboť když se vrátil po dlouhé nepřítomnosti domů, našel ve svém domě cizince, kterému usekl hlavu. Poté však zjistil, že zabil vlastního syna, uťal tedy hlavu slonovi a nasadil ji na synův krk. Ganéša má pro hinduisty obrovský význam, neboť jeho velká sloní hlava a uši představují poznání prostřednictvím naslouchání a meditací, podobně jeho kly, jeden bezchybně tvarovaný a druhý zlomený, znamenají dokonalost a nedokonalost, které jsou přítomny všude na světě. Ganéša je tím, kdo nás vede a odstraňuje všechny překážky v průběhu života, proto není překvapením, že hinduisté například při stavbě nového domu či počátku podnikání, uctívají právě Ganéšu.⁹⁵

Na závěr této podkapitoly je nutné zmínit, že hinduisté mohou uctívat mnoho bohů zároveň, ale také pouze jednoho hlavního boha či mohou chápat realitu tak, že vše vychází pouze z jedné substance. Stejně tak způsob uctívání bohů se může lišit od navštěvování chrámů, po vykonávání poutí či čtení a poslech svatých textů. Místy uctívání božstev mohou být řeky, vrcholky hor, ale také objekty, které podle tradice osidlují bohové.⁹⁶

3.5 Kastovní systém

Podle hinduistické tradice byly čtyři varny (barvy) založeny již při stvoření světa samotným bohem Brahmou. Kasty jsou dodnes dědičnými společenskými třídami s přísnými pravidly, při čemž nejvyšší (bílou) kastou jsou bráhmani, kteří vykonávají náboženské služby, rituály a zpívají posvátná písmena. Druhou (červenou) kastu tvoří kšatrijové, tedy válečníci, vládci a aristokraté. Třetí (žlutá) vrstva vaišjové je tvořena lidmi, kteří se soustřeďují na hospodářský a společenský život země, jsou to především obchodníci, řemeslníci, rolníci a hospodáři. Příslušníky poslední (černé) kasty jsou

⁹⁴ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 56 - 61

⁹⁵ KEENE, M. přeložil ZBAVITEL. D. *Světová náboženství*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 17

⁹⁶ KEMP, Hugh P. *ABC světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2014. s. 35

šúdrové, tedy sluhové, služebníci a nádeníci, kteří obstarávají služby pro ostatní členy vyšších kast.⁹⁷

Ti, kteří nejsou příslušníky žádné kasty, jsou označováni jako nedotknutelní. Tito lidé sami sebe označují jako dálitové, jež znamená zlomení a zdrcení. Nedotknutelní vykonávali rituálně znečišťující práce, jako je například pohřbívání mrtvých zvířat, a proto byli po staletí opovrhovanou a zcela vyloučenou skupinou ze společenského života. Nebylo výjimkou, kdy jejich dotyk znamenal pro kastovního hindu poskvrnění, k zmiňovanému znečištění bráhmana docházelo dokonce pouhým stínem. Tento striktní přístup vůči nedotknutelným se však později změnil díky snaze reformátora hinduismu Mahátmy Gándhího, který je nazýval dětmi božími, a v roce 1950 byl tento tradiční postoj k nim postaven mimo zákon.

V dnešní době jsou hinduistické chrámy, zaměstnání i vzdělávací možnosti dostupné všem bez ohledu na kasty, ze které člověk pochází. Ve venkovských oblastech a v povědomí indického obyvatelstva však kastovní systém dosud existuje, přičemž jsou kasty nepropustné, což znamená, že člověk je po celý život příslušníkem té vrstvy společnosti, do které se narodil. Uzavírání sňatků je podobně dovoleno pouze mezi lidmi v rámci stejné kasty.⁹⁸

3.6 Významné svátky hinduistů

Hinduismus je náboženstvím, které je velmi bohaté na počet svátků, jenž zajišťují pokračování hinduistických tradic, a pomáhají dětem získat správný postoj k bohům. Většinou se konají na počest hlavních, ale i místních božstev, některé oslavují narozeniny bohů a bohyň, svatby či roční období. Díky této široké škále svátků je hinduismus nazýván veselým náboženstvím.⁹⁹

Ve skutečnosti lze náboženské svátky rozdělit do tří skupin: svátky založené na hinduistickém kalendáři, svátky spojené se zemědělským rokem a mély. Základem první skupiny svátků je hinduistický kalendář, který je tvořen celkem šesti ročními obdobími o celkově 354 dnech. Každé toto období trvá dva měsíce a názvy některých období se výrazně liší od gregoriánského kalendáře. Jaro (od března do května), léto (od

⁹⁷ KEENE, M. přeložil ZBAVITEL. D. *Světová náboženství*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 12 - 13

⁹⁸ KEENE, M. přeložil ZBAVITEL. D. *Světová náboženství*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 12

⁹⁹ KEMP, Hugh P. *ABC světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2014. s. 41

května do července), období dešťů (od července do září), podzim (od září do listopadu), zima (od listopadu do ledna) a poslední dobré období (od ledna do března).

Nejrozšířenějším svátkem je *divalí*, nebo také svátek světél, konající se v říjnu až listopadu po dobu pěti dnů, během něhož hinduisté vítají bohyni štěstí a prosperity, Lakšmí, do svého domu. Dalším svátkem probíhajícím v tomto období je *dašahrá* oslavující dobrotu bohů. V tento den je důležité, aby lidé vyřešili všechny hádky a neshody, pro vytvoření spokojené atmosféry. Svátek *Sarasvatí* je poté slaven v kteroukoli dobu, je však důležité, aby lidé po ulicích nosili sochu bohyně učenosti a moudrosti, po které je tento sváteční den pojmenován.

Druhou skupinu svátků tvoří oslavy spojené s konkrétními obdobími zemědělského roku, jehož nejdůležitější částí je období setí a sklizně. Svátek devíti nocí zvaný *navarátri* oslavuje zasetí zimní úrody, a proto lidé do misek zasévají semena ječmene na počátku těchto svátků.

Třetí a zároveň poslední skupinu svátků tvoří mély, jež oslavují významné události hinduistických legend. Mezi nejvýznamnější mély patří *kumbhméla*, která se koná každých dvanáct let dle konstelace hvězd na čtyřech různých místech Násiku, Prajágu, Hardváru či Udždžainu.¹⁰⁰ Těchto oslav se účastní milióny poutníků, oslavujících svátek očisty, při čemž se koupelí v posvátné řece očistí od všech svých hříchů.

Neméně důležitým svátkem je i *hólí*, který oslavuje skutky boha Višnu v jarním období. Během těchto oslav na sebe lidé házejí barevný prášek, stříkají se vodou a zapalují ohně, při čemž je část potravin vhozena do ohniště jako symbol díkůvzdání.¹⁰¹

¹⁰⁰ KEENE, M. přeložil ZBAVITEL. D. *Světová náboženství*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. s. 30 - 31

¹⁰¹ KEMP, Hugh P. *ABC světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2014. s. 41

3.7 Filozofie hinduismu

„Tradiční indickou filozofii si sotva můžeme představit jako zcela samostatný předmět bez spojení s náboženskými naukami, jejichž cílem je spasení, a v nichž lze odhalit i poslední praktický účel konečného osvobození.“¹⁰²

K hinduistické filozofii neodmyslitelně patří filozofické školy, z nichž šest je ortodoxního směru a všechny rozpracovávají učení upanišad o reinkarnaci, karmanový zákon, poukazují na možnost vysvobození duše, která je nezávislá na těle, z koloběhu životů pouze pod podmínkou dodržování určitých etických zásad. Těchto šest významných ortodoxních škol bývá dále členěno na tři vzájemně se doplňující dvojice.¹⁰³

První dvojici tvoří *sánkhja* a *jóga*. Podle filozofie *sánkhjy* bylo vše stvořeno z nehybné prahmoty, v níž jsou vždy v různém poměru přítomny tři vlastnosti, při čemž převaha jedné z nich, určuje povahu celkového jevu. Spojováním a následným oddělováním těchto základních vlastností vznikají další formy bytí. Významnou úlohu v tomto směru hraje duch zvaný *puruša*, který narušil rovnováhu vlastností a započal tím stvoření světa. *Puruša* tvoří skutečné, vlastní já, které je přítomno v každé živé bytosti.

Podle filozofie *jógy* lze prostřednictvím *jógické* praxe dosáhnout cílevědomého odstranění zkušeností z dřívějších životů, a tím získat absolutní očistu mysli, která je následně vysvobozena z dalších reinkarnací. Duše je však zatížena i skutky za současné existence, které jsou rozděleny podle kvality do čtyř skupin na: bílé (kladné činy vedoucí k duchovním zásluhám), bíločerné (směs dobrých a špatných skutků), černé (špatné skutky) a nebíločerné (bez následků pro budoucnost naší duše). V okamžiku smrti rozhoduje množství a kvalita skutků o kvalitě příštího zrození. Mezi nejčastější příčiny černých skutků, které je nutné odstranit, patří nevědomost, egoismus, lpění na materiálních věcech a požitcích, záporný vztah k lidem, touha po životě a láska k němu. *Jógin* proto cvičením pracuje na oslabování, až na úplném vymizení špatných sklonů, při čemž je nutné projít dvěma základními stupni *jógy*. V prvním stádiu je potřebné neubližovat ostatním, být pravdivým, nepřivlastňovat si nic cizího, zdržovat se sexuálního styku a nelpět na majetku a požitcích. V následujícím stupni je

¹⁰² WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 82

¹⁰³ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 121

přikazována vnější očista, vnitřní spokojenost, studium filozofie, učinění Boha motivem všeho jednání a přivykání těla různým útrapám.¹⁰⁴

Další dvojici filozofických ortodoxních směrů tvoří *njája* a *vaišéšika*. Njájová filozofie se zabývá logikou, pravidly a zásadami uvažování. Podle vaišéšiky se z atomů skládá nejen základních pět živlů, ale i prostor, čas, mysl a duše. Všechny tyto substance jsou věčné a nezničitelné, neboť atomy jsou neustále nahrazovány novými. I přes hluboké filozofické myšlenky těchto dvou systémů, mají jen okrajový vztah k hinduismu jako náboženství.

Třetí dvojici ortodoxních škol tvoří *mímánsa* a *védánta*. Mímánsa, jež vychází z bezpochybné autority véd a života podle dharmy, byla převážena druhým směrem, a ustoupila tak do pozadí. Naopak védánta je považována za nejmladší a zároveň převládající hinduistickou filozofickou školu. Podle ní se člověk může zbavit karmanové zátěže duše pouze prostřednictvím meditace, která vede k poznání a následně ke splnutí s nejvyšším duchem brahma. Jen pod podmínkou tohoto splnutí dochází k vysvobození duše z koloběhu životů. Člověk zároveň pochopí, že všechno kromě brahma, jímž je sama duše, je pouhým přeludem (májá).¹⁰⁵

Naopak jednou z neortodoxních škol je *tantrismus*, jenž je škola myšlení a duchovních praktik, která se neomezuje jen na hinduismus, ale svůj obrovský význam má také v džinismu či buddhismu. Tantrická tradice je založena na celistvosti v nazírání na skutečnost a vzájemné závislosti všech částí a celého celku. Ti, kdo tuto tradici vyučují, nejsou bráhmani nebo jsou jimi zcela náhodně. Tantra je přístupná ženám a všem bez kastovního omezení. Cílem tantry je osvobození, mókša, čímž se tedy neliší od ostatních hinduistických cest. Co však tantrickou tradici odlišuje, je především důraz na ženský princip vesmíru a na fyzické tělo jako nástroj osvobození. Významnou důležitost má také praxe tzv. sádhana.¹⁰⁶

V praxi to znamená, že konečné integrace a duchovního osvobození nelze dosáhnout jen prostřednictvím některých složek osobnosti, nýbrž je potřeba integrovat všechny složky, včetně citů a tělesných funkcí, jejich transfigurací či produchovněním. Lidská

¹⁰⁴ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 121 - 122

¹⁰⁵ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 122 - 123

¹⁰⁶ CROSS, S. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. s. 126 - 127

osobnost bude následně vědomě integrována se všemi svými složkami do globální tkáně univerzální skutečnosti, kterou nazýváme tantrou.

Styl a jazyk tantrických textů je natolik obtížný a zakódovaný, aby mu nezasvěcenec nemohl správně porozumět. Právě i díky tomuto je jejich vědecký výzkum a výklad v raných počátcích.¹⁰⁷

¹⁰⁷ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 180 - 181

4 Pojetí hinduismu jako životního stylu

Záměrem této kapitoly je poskytnout celkový pohled na zásady vyplývající z hinduistického náboženství, které však jsou či mohou být součástí každodenního života v různých aspektech, jelikož každá náboženská víra ovlivňuje nejen myšlení, ale i životní styl svých vyznavačů.

Dle poznatků uznávaného indického učitele hinduismu, buddhismu a jógy Jayarama V je hinduismus chápán právě jako životní styl, nikoliv jako náboženství, neboť víra ovlivňuje lidské chování, myšlení, postoj k sobě samému či ostatním lidem a nazírání na svět. Jayaram V tvrdí, že je obtížné oddělit víru a životní styl, jelikož obě složky jsou na sobě závislé a vzájemně existují díky té druhé.¹⁰⁸

4.1 Hinduismus v běžném životě

Hinduismus je nejen náboženstvím většiny indického obyvatelstva, která je odhadována na 86% celkového počtu obyvatel, ale je zároveň i sociálním systémem s povinným způsobem života, jehož pravidla člověka spoutávají od narození až do smrti. Život hinduistů je doslova zaplněn povinnostmi vztahujícími se k bohům, rodině, zemřelým předkům a v neposlední řadě k sobě samému. Nejedná se však o pouhé rituály, jak by se mohlo zpočátku zdát, jde také o omezení v oblasti stravování, oblékání, společenských styků a uzavírání sňatků. Všechny tyto předpisy jsou úzce spjaty s kastovním dělením společnosti, které i přes modernizaci v indické společnosti zcela nezmizely, spíše se pružně adaptovaly na nové poměry.¹⁰⁹

Můžeme však vnímat podstatný rozdíl mezi venkovským a městským způsobem života, zatímco indický venkov dosud žije do značné míry v zajetí staletých tradic, v městské společnosti dochází k modernizaci přístupu ke kastovníctví či dědičnosti profesí, která je stále více narušována. Co se týče postavení žen, které žily „ve stínu“ mužů, zastávají dnes místa v obchodě, školství i státní správě. Všechny výše uvedené příklady nás vedou k myšlence, že modernizace společnosti probíhá pouze na jejím

¹⁰⁸ Hinduwebsite. *The concept of Hinduism as way of life* [online]. <Dostupné z: <http://www.hinduwebsite.com/hinduwayoflife.asp> > [cit. 2017-01-17].

¹⁰⁹ BEČKA, J. a kol. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav AV ČR, 1996. s. 153

pomyslném povrchu, a pouze nepatrně se dotýká osobního či rodinného života hinduistů, neboť v jejich domovech převládá především tradice tak, jako kdysi.

Pokud se zaměříme na styl oblékání, který je bezesporu součástí každodenního života, pouze nepatrné procento žen odložilo tradiční sári či paňdžábí. Naopak oblékání mužů je ovlivňováno mnoha různými faktory, jako jsou věk, vzdělání, sociální postavení či zaměstnání, při čemž po spoustě mužích je vyžadováno nosit západní oděv, právě díky zaměstnavatelům, kteří většinou působí ve velkých městech.

Důležitým faktorem pro volbu oblečení je samozřejmě i kastovní příslušnost, neboť například bráhmani nenesí z obavy rituálního znečištění koženou obuv, ve svých domovech si poté obouvají dřevěné pantofle, venku plátěné boty. Ze stejného důvodu také odmítají šaty vyrobené v továrnách a upřednostňují výrobky domácí produkce.¹¹⁰

Pokud se zaměříme na způsob stravování hinduistů, zjistíme, že díky velké vzdálenosti mezi jejich domovy a zaměstnáními jsou nuceni využívat podniky veřejného stravování. Příslušníci ortodoxních skupin si však i v dnešní moderní době nosí své připravené jídlo ve speciálních nádobkách. I toto tedy poukazuje na obavu plynoucí z rituálního znečištění. V bráhmanských rodinách se rovněž řídí přísnými předpisy, neboť osobě, jež připravuje pokrm, je doslova zakázáno opustit kuchyň. Každý smí z kuchyně odejít až tehdy, kdy je pokrm zkonsumován. Tento zvyk se netýká pouze rituálního znečištění, ale také možnosti provádět povinné obřady před jídlem, aniž by se místnost musela opustit. V ortodoxních rodinách je kuchyně nejchráněnějším prostorem uvnitř hinduistického domova, a jen zřídka sem vstupuje osoba, která není členem rodiny.

Rituální očista se však netýká pouze stravování, ale i manželského svazku a jeho neposkvřenosti. Hinduistické náboženství nepohlíží na manželství jako na pouhé dobrovolné spojení dvou lidí či typ hospodářské smlouvy, manželský svazek je chápán jako svatá povinnost, neboť i hinduističtí bohové jsou ženatí. Dle tradice je manžel chápán jako živitel a pán ženy, která mu je společnicí a družkou na cestě životem, jenž podléhá zákonům dharma. Narození syna je poté chápáno jako spása obou rodičů, neboť právě díky němu nebudou zapomenuti, bude jim totiž přinášet posmrtné oběti, a tím rodiče chránit od jejich případného pobytu v pekle. Dcera má naopak v domě

¹¹⁰ BEČKA, J. a kol. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav AV ČR, 1996. s. 159 - 160

zastávat bohyni štěstí Lakšmí. Otec je v rodině dětmi uctíván jako učitel guru, matka má děti chránit před účinky zla.

Co se týče uzavření manželských svazků příslušníků třech nejvyšších kast ve společnosti, v mnoha případech podléhají zásadám, které jsou stanoveny již staroindickými zákoníky. Je důležité, aby nevěsta a ženich pocházeli ze stejné kasty, nesmějí však pocházet ze stejného rodu a stejné rodiny, při čemž rodina je chápána jako příbuzenstvo do sedmého kolena z otcovy strany a pátého kolena ze strany matky. Sňatek mladých lidí, který byl uzavřen bez souhlasu rodičů, čelí řadě obtíží, a proto není výjimkou, pokud je budoucí partner vybírán rodiči. Mezi základní kritéria vhodnosti manželského partnera v současné době patří náboženská a kastovní endogamie, rodová exogamie a finanční zajištění či výše věna nevěsty. I přesto, že vyžadování a poskytování věna nevěstě, je v rozporu s indickými zákony a podléhá trvalé kritice, v praxi je stále uplatňováno.¹¹¹

Zamyslíme-li se nad porušením kastovní endogamie, hrozí jednotlivci za nevhodný sňatek vyloučení z kasty. K nejzávažnějším trestům dochází tehdy, kdy kastovní hinduista naváže milostný vztah s členem tzv. nedotknutelných, při čemž jsou oba souzeni příslušníky celé vesnice a běžným trestem je trest absolutní, často se tedy jedná o neprodlenou popravu rukama nejbližších příbuzných.¹¹²

Dále je důležité, aby se hinduista v každodenním životě vyvaroval provinění, jehož následkem jsou různé typy očištění pokání. Mezi nejtěžší hříchy, které způsobují vyloučení provinilce z varny, patří zabití bráhmana, holdování alkoholu, krádež, cizoložství se ženou učitele nebo otce. Stejně potrestání hrozí i jedinci, který by se stýkal s tímto provinilcem. Podobnými činy je také podvodné zařazení se do vyšší varny, lživé obviňování učitele či otce, pohrdání Védou, křivé svědectví, zabití přítele nebo dokonce snědení opovrhovaných a zakázaných pokrmů, zahrnujících například konzumaci oslího, vepřového, hovězího a drůbežího masa všemi kastami ve společnosti. Pro bráhmana se poté nehodí k jídlu česnek, pórek, cibule či houby, neboť vyrůstají z nečistoty.

¹¹¹ BEČKA, J. a kol. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav AV ČR, 1996. s. 160 - 162

¹¹² BEČKA, J. a kol. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav AV ČR, 1996. s. 163

Naopak mezi hříchy nižšího řádu můžeme jmenovat zabití býka či krávy, opuštění učitele, matky, otce nebo syna, zanedbávání svatých obřadů u ohně, ženitba mladšího bratra před starším či ničení léčivých bylin a krádež obilí. Již na první pohled je zřejmé, že tyto prohřešky nemají takovou vážnost, a lze je tedy odčinit pouhým pokáním v podobě podávání chudé stravy, pití vývaru z ječmene či koupelí v kraví moči.¹¹³

V Manuovu zákoníku (2012), jenž obsahuje předpisy a životní rady, ovlivňující širokou škálu aspektů hinduistického každodenního života, můžeme nalézt i samostatnou kapitolu popisující základní předpisy pro ženy, které samozřejmě podstatně ovlivňují jejich životní styl. Uvádí se zde, že žena, ať už jako malé děvče, mladá žena či žena v letech, nesmí dělat nic samostatně, a to nejen na veřejnosti, ale i v soukromí. V praktickém životě tedy jako dítě poslouchá otce, jako mladá žena svého muže a po jeho smrti své syny. Z těchto poznatků, můžeme tvrdit, že žena by neměla požívat nezávislosti. Za hlavní úkol ženy je poté udržovat ostatní členy domácnosti, a to především manžela, v dobré náladě, dále plnit domácí povinnosti a být zdrženlivá v utrácení peněz. Jelikož ženy nemají své samostatné oběti, náboženské ceremonie či pústy, je důležité, aby byla poslušná vůči svému manželovi, neboť pouze tehdy se poté proslavuje na nebi. Toto platí i v extrémních případech, kdy je manžel nevrlý, zamilovaný do jiné ženy či pokud postrádá kladné vlastnosti, a pouze dokonalá manželka vzhlíží k takovému muži jako ke svému bohu.

Životní styl žen v hinduistické společnosti také do jisté míry ovlivňuje případný rozchod s mužem, který vychází z její vlastní vůle a následně způsobuje potupu na tomto světě. Rozchod s mužem však neovlivňuje pouze současný život ženy, neboť podle karmanového zákona se v příštím životě zrodí jako šakal či bude trýzněna nemocemi. Naopak žena, věnující svému muži svou mysl, řeč i tělo, dosáhne po smrti místa, kde přebývá manžel, a je ctnostnými nazývána jako žena dokonalá.¹¹⁴

Abychom shrnuli tuto kapitolu, je důležité si uvědomit, že základem víry i životního stylu hinduistů je dosažení spásy a jejími prostředky je především učení véd, směřování k poznání, absolutní kontrolování smyslů i myšlení, neubližování žádným živým tvorům a sloužení svému učiteli.¹¹⁵ Jak je již zřejmé, víra výrazně ovlivňuje životní styl

¹¹³ KOZÁK, J. *Manuův zákoník*. 1. vyd. Praha: Bibliotheca Gnostica, 2012. s. 459 - 472

¹¹⁴ KOZÁK, J. *Manuův zákoník*. 1. vyd. Praha: Bibliotheca Gnostica, 2012. s. 225 - 228

¹¹⁵ KOZÁK, J. *Manuův zákoník*. 1. vyd. Praha: Bibliotheca Gnostica, 2012. s. 516

hinduistů v mnoha jeho aspektech zahrnující především jejich myšlení, chování, smysly, stravování, rodinný život či styl oblékání.

4.2 Jóga jako součást života

Jóga bývá velmi často předmětem otázek ptajících se na to, zda jóga je nebo není náboženstvím, a jaký má vztah k hinduismu. Většina knih o józe však tvrdí, že jóga náboženstvím není, ačkoliv s ním má společné některé etické a duchovní aspekty. Hinduismus, tak jako jóga, čerpají ze staré indické literatury, z véd a upanišad, a proto se v praxi jógy běžně vyskytují názvy hinduistických božstev a dalších důležitých postav tohoto náboženství.¹¹⁶

Jógu lze definovat jako systematickou tělesnou a duchovní disciplínu, která se zabývá celou osobností člověka a usiluje o dosažení stavu dokonalosti. Obsahuje techniku ke zvládnutí pochodů v tělesném organismu, zahrnuje různé meditační techniky vedoucí ke zvládnutí lidské mysli, jejichž účelem je vytvoření si aparátu vnitřního poznání, které by vyvrcholilo v osvobození jógina z koloběhu znovuzrozdání.¹¹⁷

Abychom praxi jógy lépe pochopili, je důležité si uvědomit, že nás v první řadě nabádá mít nějaký životní plán, kterého bychom se měli držet. Měli bychom být schopni žít pravidelným a vyrovnaným životem, mít čas na sebe či na odpočinek a udržovat vřelé vztahy se svými blízkými, ale i spolupracovníky v práci. Po zvážení těchto zásadních kroků můžeme začít s hathajógou, která zahrnuje tělesné cvičení, jež nás vede k relaxaci, klidu a prožívání každého okamžiku celou naší bytostí, které vyústí v lepší poznání a porozumění sám sebe.

V průběhu tohoto cvičení má významnou roli naše mysl, která by měla být klidná, soustředěná a zároveň bychom si měli uvědomovat, že se učíme něco nového, k čemuž bychom měli být zcela otevření. Během praxe jógy je také podstatné uctívat učitele jógy, v Indii označovaného jako guru.

Jóga je praktikována nejen v Indii, ale i po celém světě v různých podobách, všechny by však měly směřovat nejen ke zlepšení fyzické kondice, ale především k lepšímu

¹¹⁶ KNAISLOVI, I. a J. *Encyklopedie jógy*. 1. vyd. Olomouc: Agentura Rubico s. r. o, 2015. s. 14

¹¹⁷ WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. s. 97

poznání sami sebe, ke změně naší mysli. Jóga však nepracuje jen s kategorií lidské mysli, ale učí nás pozorněji vnímat tělo, tak abychom mu neškodili, což v důsledku může zlepšit náš zdravotní stav. Dále nás učí trpělivosti, toleranci a souznění.

Jóga nás nenutí k žádnému stupni askeze, určitý stupeň střídmosti však přichází sám. Někdy se také říká, že našemu životu vrací lidskou přirozenost a uvádí naše tělo i psychiku do rovnováhy, při jejímž narušení během strastí každodenního života.¹¹⁸

¹¹⁸ KNAISLOVI, I. a J. *Encyklopedie jógy*. 1. vyd. Olomouc: Agentura Rubico s. r. o, 2015. s. 17 - 20

5 Hinduismus z hlediska politické geografie

V této kapitole se seznámíme se státy, kde je hinduismus nejvíce rozšířen, a následně jak již z názvu kapitoly vyplývá, se seznámíme s předmětem politické geografie, který poté aplikujeme na zemi, ve které je hinduismus nejrozšířenější, tedy na Indii a následně Nepál.

5.1 Rozšíření hinduismu

Jelikož je hinduismus náboženstvím, které se váže především na indický subkontinent a druhotně také na místa kde žijí Indové, můžeme říci, že je náboženství rozptýleno po celém světě. V posledních letech počet obyvatel Indie překročil již jednu miliardu osob, z nichž hinduistů je kolem 800 miliónů a zhruba dalších 30 miliónů jich žije v dalších zemích po celém světě.

Jak můžeme vidět na mapce z roku 1981 (viz příloha č. 1) v mnoha oblastech Indie jsou však přítomna i další náboženství zahrnující islám, křesťanství, sikhismus a další.¹¹⁹

Hinduisté žijí i v neindických zemích, a to především v Nepálu, kde tvoří 80 - 90% celkového obyvatelstva. Tento vysoký procentuální podíl je částečně způsoben tím, že až do roku 2006, kdy se Nepál stal sekulárním státem, byl právě zde hinduismus státním náboženstvím jako v jediné zemi světa. Dalším státem, který sousedí severovýchodně s Indií, je Bhútán, kde hinduisté tvoří asi 25% tamního obyvatelstva. Hinduisté tvoří podstatnou část obyvatel také v Bangladéši a Pákistánu, které byly dříve součástí Indie. Na ostrově Srí Lanka, který leží jižně od Indie, je sice většinovým náboženstvím buddhismus, ale k hinduismu se hlásí tamilské obyvatelstvo, jež žije především na severu země, a tvoří kolem 15% celkového počtu obyvatel. Toto obyvatelstvo je mimo jiné pronásledováno a vyháněno do Indie, neboť se pokusilo v roce 1983 o vytvoření vlastního státu tzv. Tamilského Ílamu, jež vyústilo v propuknutí občanské války.¹²⁰

¹¹⁹ KOKAISL, P. *Geografie náboženství*. 2. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2015. s. 208 - 209

¹²⁰ KOKAISL, P. *Geografie náboženství*. 2. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2015. s. 208

Hinduisty najdeme také v muslimské Indonésii na ostrově Bali a dále v některých státech jižní a východní Afriky např. v Jihoafrické republice, Keni, Tanzánii či Madagaskaru (viz příloha č. 2).¹²¹ V důsledku přistěhování Indů na Mauricius, Fidži, do Guyany a Surinamu došlo k rozšíření hinduismu i tam.¹²²

5.2 Předmět politické geografie

Politická geografie je vnímána jako důležitá geografická disciplína, jež se zabývá na jedné straně geografickým prostředím, a na straně druhé politickou organizací prostoru a v něm žijících obyvatel, ale zároveň se snaží o odhalování a objasňování toho, jaké mezi nimi existují vzájemné vazby. Jinými slovy tedy zkoumá, jakým způsobem prostředí ovlivňuje prostorovou dimenzi politiky, a jak politika může ovlivňovat prostředí.

Jedná se o důležitý interdisciplinární obor, jelikož v zásadě nemá svá vlastní teoretická východiska, přebírá je z politologie, sociologie, historie i ekonomie. Předmětem výzkumů jsou především ty části zemského povrchu, které jsou vymezeny hranicemi a mají určitou vnitřní organizaci, mluvíme tedy o státech.

Hlavní témata výzkumů, jimiž se zabývají političtí geografové, zahrnují například politickou mapu světa a její změny, polohu státu a její zhodnocení, hranice daných států, volební geografii, vztah mezi státem a obyvatelstvem a jejich vzájemné ovlivňování či globální problémy lidstva, jako je válka a mír, ekologické hrozby a další.¹²³

5.3 Historie Indie

Starověká Indie vznikala v povodí řeky Indu na poloostrově Přední Indie již 3000 let před naším letopočtem, a proto patří Indie mezi nejstarší civilizace vůbec. Až do středověku se uspořádání oblasti Přední Indie různě měnilo, a u moci se vystřídalo nespočet vládnoucích dynastií. Mezním okamžikem byl rok 1498, kdy Vasco de Gama při jedné ze svých mořeplaveb objevil námořní spojení mezi Evropou a západoindickým

¹²¹ KOKAISL, P. *Geografie náboženství*. 2. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2015. s. 210

¹²² ANDĚL, J. *Kulturní geografie*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UJEP, 1998. s. 53

¹²³ FŇUKAL, M. *Politická geografie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. s. 7- 10

pobřežím. Nejdříve tyto nové obchodní cesty využívali Portugalci následováni Holanďany a Angličany. Tyto národy, kromě Holanďanů, jejichž zájmy spadaly dále na východ do Indonésie, začaly Indii postupně kolonizovat.

Největší podíl indického soustátí si však přisvojili Britové během několika staletí. Roku 1600 královna Alžběta vydala zakládací chartu Východoindické obchodní společnosti, jež měla monopol na obchodování s Indií či disponovala právem zabavit zboží přepravované bez jejího svolení. Postupně získala i další privilegia jako právo vyhlásit válku či naopak uzavírat mír s domorodými vládci. Východoindická společnost obsazovala Indii poměrně agresivním způsobem, kdy území byla získávána prostřednictvím uzavírání smluv s místními vládci. Tyto smlouvy slibovaly pomoc proti jejich nepřítelům, za něž si Britové nechali vysoce platit. Poplatky byly natolik vysoké, že přivedly stát na mizinu, a zároveň se tak dostával do britského područí. Britská politika tehdejší doby známá jako „ukořisti, co můžeš“ a „rozděl a panuj“, přeměnila Indii v chudou zemi, nastávaly zde hladomory, které měly miliony obětí.

Britská nadvláda zde vyvolávala mnoho nepokojů a vln odporu, které nesouhlasily s narušováním tradičních mocenských a sociálních struktur, stejně tak jako se zaváděním technických novot a cizího vzdělávacího systému. Díky britské hospodářské politice navíc postupně docházelo k odčerpávání zdrojů země a neustálému chudnutí obyvatelstva. Indie se tak začala měnit v kolonii, což bylo završeno krvavým potlačením protibritského povstání roku 1857. Do britského panství byly poté začleněny desítky knížecích států, kterým Britové ponechali jakési zdání moci.¹²⁴

Nespokojenost s britskou nadvládou se projevovala nadále i během 20. století, kdy své síly v boji dokonce spojili i muslimové s hinduisty. Bez pochyb nejznámější osobností, která bojovala za osamotnění Indie byl Mahátma Gándhí (viz příloha č. 3), jenž v roce 1919 započal program nespolupráce s Brity, která spočívala v tom, že Indové se měli vzdát svých funkcí a titulů, bojkotovat britské soudy a vládní školy či přestat platit daně. Indické davy byly natolik přilákány charismatickou osobností Gándhího a jeho myšlenkami, jež vycházely z indických tradic a znalostí života chudých, že britský parlament v červenci 1947 přijal zákony o samostatnosti hinduistické Indie

¹²⁴ KUBEČKA, D. *Geopolitika a geokultura ve vybraných regionech pro SŠ*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. s. 36 - 38

a muslimského Pákistánu, přičemž o měsíc později byly oba státy oficiálně vyhlášeny jako nezávislé, však pod podmínkou, že britský monarcha bude nadále hlavou těchto států a obě země se stanou členy organizace Commonwealth s možností vystoupit.¹²⁵

Po samotném vyhlášení nezávislosti byla Indie prohlášena za britské dominium, do doby než byla roku 1950 přijata první indická ústava a země prohlášena republikou. I jako republika však Indie zůstává do nynější doby v Commonwealthu a uznává britskou královnu za symbolickou hlavu státu.

Již od raných počátků své nezávislosti se Indie potýkala v různých částech svazových států s náboženskými a národnostními konflikty.

Dalším problémem indické společnosti byla všudypřítomná chudoba, která byla způsobena na počátku 90. let, kdy vláda iniciovala radikální ekonomické reformy. Indie se tehdy dostala do finanční krize s absencí devizových rezerv. Vláda následně schválila program liberalizace ekonomiky a byla zahájena privatizace. Nová politika zaznamenala úspěch a Indie se těšila nevídanému hospodářskému a ekonomickému růstu.

Také vztahy mezi Indií a Čínou, i přes lehké zlepšení v posledních desetiletích, jsou napjaté. Spory vychází především z nedořešené otázky hranic a s ní spojenými protichůdnými strategickými zájmy obou zemí, ale i ekonomická konkurence, jakožto dvou nejlidnatějších zemí světa s nízkými výrobními náklady, jež soupeří o zahraniční investice do svých ekonomik.¹²⁶

5.4 Problematika Kašmíru

Pokud se zaměříme na hlavní zdroj indicko-pákistánského napětí, mluvíme o otázce Kašmíru, který je svazovým státem v nejsevernější části Indie. Toto území je jedinečné v tom, že se zde střetávají zájmy sekulární Indie, islámského Pákistánu a komunistické Číny.

Dnešní stav území Kašmíru je výsledkem mnohaletého dějinného vývoje země. Po rozpadu Britské Indie a vyhlášení nezávislosti Indie a Pákistánu, se poslední maharádža Hari Singh dlouho rozhodoval, zda podepsat smlouvu o připojení s jedním z těchto nově

¹²⁵ KUBEČKA, D. *Geopolitika a geokultura ve vybraných regionech pro SŠ*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. s. 38 - 39

¹²⁶ KUBEČKA, D. *Geopolitika a geokultura ve vybraných regionech pro SŠ*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. s. 40 - 41

vzniklých nezávislých států, neboť vidina nezávislosti Kašmíru ho lákala více. Jeho rozhodnutí urychlil vpád bojovníků horských kmenů z afgánského pomezí, kdy urychleně podepsal smlouvu o připojení k Indii a zároveň požádal o vojenskou pomoc. Následovaly další pohraniční války v letech 1965, 1971 a 1999. Naprostý mír zde však nepanuje dodnes. Faktická hranice je oblastí přestřelek a ozbrojených střetů, kdy se Indie odvolává na dobrovolný a právoplatný podpis maharádži z roku 1947, Pákistán naopak upozorňuje na „přání lidu.“

V současné době je oblast Kašmíru kontrolovaná Indií prohlášena jako svazový stát, jenž je domovem muslimů ve většinovém podílu. Právě proto islámský Pákistán setrvává na vyhlášení referenda o určení Kašmíru. Další část Kašmíru vysoko v horách s minimálním počtem obyvatel, se stala součástí Číny při své expanzivní politice v 50. letech 20. století. Linie příměří mezi Indií a Čínou však není přesně vyměřena, a Čína o své oblasti Kašmíru ani nejedná, neboť ji považuje za svou.

Na to, že otázka týkající se Kašmíru je předmětem indicko-pákistánských sporů, poukazuje i několik teroristických útoků v Bombaji v listopadu roku 2008, kdy se několik pákistánských islámských radikálů mstilo Indii přímo na jejím území. Tehdy zemřelo 170 lidí. Můžeme však zmínit i další drastický útok ze srpna 2011 ve stejném městě, kdy během třech explozí zahynulo 20 lidí.

Takovéto útoky bezpochyby odsouvají počátek přímého mírového jednání obou zemí, vyřešení otázky Kašmíru je však vzhledem k situaci doslova klíčové.¹²⁷

5.5 Současná Indie

V současné době se Indie setkává nejen s problémovou otázkou území Kašmíru, jelikož zhruba 30% lidí z více než jedné miliardy indické populace žije pod hranicí chudoby, a přibližně stejný počet obyvatel zůstává negramotný.

Jedním z důvodů k optimistickému pohledu na Indii však může být její politické zřízení. Mluvíme zde o demokratické federativní republice. Co se týče voleb, probíhají zde již pravidelně šedesát let, a jsou mezinárodně hodnoceny jako zcela regulární

¹²⁷ KUBEČKA, D. *Geopolitika a geokultura ve vybraných regionech pro SŠ*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. s. 41 - 42

a bezproblémové, při čemž během nich dochází k obměně vládnoucích politických elit nejen na centrální úrovni, ale i lokálně v jednotlivých svazových státech. Indie je také považována za nejstabilnější politický režim v této oblasti, jelikož se snaží dbát i na zájmy svých menšin, a tudíž zde nehrozí pokus o změny či státní převrat.

Jak již bylo zmíněno, Indie má více než miliardu obyvatel, jejichž nekontrolovatelný nárůst se jeví jako jeden z klíčových problémů současnosti. Na rozdíl od přísných regulačních opatření v Číně, kterými byl problém přelidnění víceméně vyřešen, v Indii veškeré podobné pokusy o snížení porodnosti selhaly. Dle posledních průzkumů však indická populace patří k nejmladší na světě, neboť více než polovinu tvoří lidé mladší než 25 let, a téměř třetinu dětí, které nedosáhly hranici 15 let. Právě v tomto lze spatřovat obrovskou výhodu do budoucna, kterou Indie má ve srovnání s rychle stárnoucím obyvatelstvem ekonomicky vyspělých zemí. Do budoucna je však indický pokrok podmíněn vytvořením dobrých podmínek na domácím trhu včetně zajištění dostatku pracovních míst pro nastupující generace.

Obrovskou výhodu v jiných zemích světa mají Indové střední třídy díky dobré znalosti angličtiny, jakožto nejpoužívanějšího mezinárodního jazyka, a obsadili tak velmi prestižní místa na britských či amerických univerzitách nebo vedou vlivné vědecké týmy. Je tedy vidět, že Indie a její obyvatelstvo má velký potenciál do budoucna jak na lokální, tak mezinárodní úrovni.¹²⁸

5.6 Vývoj státu Nepál

V této podkapitole se pouze okrajově seznámíme s historickým vývojem státu Nepál, neboť nemůžeme opomenout, že hinduismus je právě zde státním náboženstvím, a hinduisté zde tvoří až 85% celkového počtu obyvatel.

Vytvoření jednotného centralizovaného státu bylo završeno roku 1769 po mnoha dřívějších neúspěšných pokusech. Následně však Čína, se kterou Nepál udržoval styky, donutila nepálského vládce, aby přijal čínskou suverenitu a platil této velmoci vazalské

¹²⁸ Český rozhlas: *Současná Indie očima optimisty aneb Indické naděje*. [online].

Dostupné z:

<http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/_zprava/soucasna-indie-ocima-optimisty-aneb-indicke-nadeje--840428> [cit. 2017-02-23].

poplatky. Mezi lety 1814 - 1816 probíhala mezi Nepálem a britskou Východoindickou společností válka, která skončila faktickým podřízením země Britům.

V roce 1846 se však k moci státním převratem dostal rod Ránů, který zde vládl neomezeně prakticky až do roku 1951. Za silně despotické vlády byl Nepál izolován od cizích vlivů a modernizace země tak probíhala velmi pomalu. Mezitím byla v roce 1923 formálně uznána Velkou Británií nezávislost Nepálu, avšak reálné předpoklady pro vytvoření samostatné zahraniční a vnitřní politiky se vytvořily až po odchodu Britů z Indie v roce 1947.

Období despotie Ránů bylo svrženo a následné krátké období demokracie bylo ukončeno převratem krále Mahéndry, který rozpustil parlament, zrušil ústavu a zakázal všechny politické strany. V zemi tak byl vyhlášen výjimečný stav, v roce 1962 zde byla dokonce zavedena „demokracie bez politických stran“, v níž byla veškerá výkonná moc soustředěna v rukou krále. Toto státní zřízení však čelilo mnoha nepokojům a protestům, které požadovaly demokratizaci politického systému, a roku 1990 vedly ke zrušení systému demokracie bez politických stran a obnovení demokracie a konstituční monarchie.

Nesplněné předvolební sliby vítězné Nepálské kongresové strany (dále jen NCP) zahrnující pozemkovou reformu a ekonomickou liberalizaci, vedly ke ztrátě volebních hlasů ve prospěch komunistické koalice v čele s Komunistickou stranou Nepálu. Komunistická vláda následně začala soustřeďovat své zahraniční styky na Čínu a v nově vypsaných volbách opět zvítězila NCP.

Následovalo období maoistických hnutí proti vládním cílům, v důsledku nichž byla roku 2001 povražděna většina královské rodiny včetně krále Biréndry. V zemi byl vyhlášen opět výjimečný stav až do roku 2002. Následující král Gjanéndra rozpustil vládu a převzal veškeré pravomoce tak, aby mohl potlačit maoistická hnutí. V návaznosti na demokratické hnutí roku 2006 byl panovník nucen vrátit moc lidu a obnovit rozpuštěný parlament. Tohoto kroku bylo využito ze strany parlamentu, neboť král byl sesazen, Nepál se stal sekulárním státem a následně došlo k vyhlášení federativní demokratické republiky vydáním dodatku k ústavě v prosinci roku 2007.¹²⁹

¹²⁹ LIŠČÁK, Vladimír. *Státy a území světa*. 3. vyd. Praha: Libri, 2009. s. 581 - 583

5.7 Hinduismus dnes

Co se týče kontextu náboženství a životního prostředí, hovoříme v Indii o velkém problému znečištění řek, které představuje pro miliony hinduistů velkou hrozbu, neboť především k posvátné řece Ganze a k její proudící vodě míří obrovský počet věřících za účelem koupání, pití, vaření či praní. Hinduisté však do řek odhazují také odpadky a popel mrtvých lidí.

I přes nedávnou studii, která tvrdí, že Ganga disponuje tzv. samočistící schopností a organický materiál se zde rozkládá až 25krát rychleji než v jiných řekách, byla zde zjištěna přítomnost fekálních bakterií způsobující choleru, tyfus, žloutenku a jiná závažná onemocnění. Od roku 1985 se indická vláda snaží tuto hrozbu snížit prostřednictvím Akčního plánu Ganga, v rámci něhož je podél této řeky postaveno několik čistíren odpadních vod a zavedeno omezení průmyslového odpadu.

Toto řešení se však dodnes setkává s mnoha odpůrci, kteří zastávají zvyky prastarého náboženství, a kteří se nejen během svátků schází každodenně u břehů Gangy a jiných posvátných řek Indie. Nikdy není tlak odpůrců tak silný, jako v době kumbhamély, kdy dochází k hromadnému ponoření, které v současné době přivádí v důsledku hinduistické tradice do města Iláhábádu miliony hinduistů.

Podle legendy mytický pták Garuda, na němž létá bůh Višnu, přenesl posvátný nektar přes celá nebesa a chránil jej před útoky démonů, při čemž mu ukápaly čtyři kapky, které posvětily místa, kde spadly na zem: Iláhábád, Haridvár, Udždžain a Násik. Ve všech těchto městech se slaví svátek hromadného ponoření, avšak Iláhábád je považován za nejposvátnější. Na toto poukazuje i fakt, že během února roku 2001 se na tomto místě setkala přibližně 70 miliónů hinduistů, aby zde řádně oslavili kumbhamélu.¹³⁰

¹³⁰ HITCHCOCK, S. Tyler. *Zeměpis náboženství: kde žije Bůh, kudy kráčeji poutníci*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2009. s. 121 - 123

6 Využití tématu ve výuce občanské výchovy a základů společenských věd

V této kapitole se pokusíme zařadit téma této diplomové práce do konkrétních vyučovacích hodin dle příslušných kurikulárních dokumentů, tedy v hodinách občanské výchovy dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) a v hodinách základů společenských věd, tak jak předepisuje Rámcový vzdělávací program pro gymnázia (RVP G).

Než se však zaměříme na využití tématu ve výuce daných předmětů, je podstatné si uvědomit, proč je důležité seznamovat žáky a studenty, jak s hinduismem, tak náboženskými systémy obecně.

Náboženství by mělo být alespoň minimální součástí výuky, neboť je důležité v žácích a studentech probouzet toleranci a respekt k ostatním lidem ve společnosti, bez rozdílu na jejich vyznání, etniku a kulturních odlišnostech. Podobná myšlenka je také uváděna v RVP ZV v cílovém zaměření vzdělávací oblasti Člověk a společnost, žák je zde veden k: „*úctě k vlastnímu národu i k jiným národům a etnikům; k rozvíjení respektu ke kulturním či jiným odlišnostem (zvláštnostem) lidí, skupin i různých společenství.*“¹³¹

Zaměříme - li se tedy na využití tohoto tématu ve výuce příslušných předmětů, zjistíme, že RVP ZV nám mnoho prostoru pro realizaci daného tématu nedává. Co se týče vzdělávací oblasti Člověk a společnost a vzdělávacího oboru Výchova k občanství, v žádném z tematických okruhů, se neseťkáváme s náboženstvím. Naopak vzdělávací obor Dějepis téže vzdělávací oblasti popisuje kategorii náboženství v tematickém okruhu Křesťanství a středověká Evropa. Neseťkáváme se zde však s indickým náboženstvím, jelikož je zde vymezen prostor pouze pro křesťanství a islám.¹³²

V hodinách občanské výchovy na základních školách však výuka náboženství probíhá nejčastěji v 9. ročníku, kdy je aktivně využívána možnost zařadit jedno z průřezových témat, Multikulturní výchovu, a její tematické okruhy kulturní diference, etnický původ či multikulturalita do výuky.

¹³¹ Národní ústav pro vzdělávání: *RVP pro základní vzdělávání* [online]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>> [cit. 2017-02-02].

¹³² Národní ústav pro vzdělávání: *RVP pro základní vzdělávání* [online]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>> [cit. 2017-02-02].

Průřezová témata jsou povinnou součástí základního vzdělávání, tak jak předepisuje příslušný RVP ZV a mohou být realizována jako integrativní součást vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu, nebo v podobě projektové činnosti či v rámci disponibilních hodin, kdy průřezová témata tvoří samostatné kurzy, předměty a semináře.¹³³

Další otázkou je, jak hinduismus v hodinách občanské výchovy prezentovat žákům. Je důležité jim předat pouze podstatné, jednoduché informace, díky kterým si vytvoří komplexní obraz o tomto náboženství, které předurčuje i konkrétní styl života. Při výuce bychom neměli opomenout základní pojmy, které se týkají hinduismu a mohou zahrnovat božstvo, védské texty, karmu, kasty a v neposlední řadě převtělování a koloběh znovuzrození. Žáci by si měli především uvědomit jedinečnost daného náboženství, jelikož nemá vymezeno přesný letopočet vzniku, žádného zakladatele, ani jinou ústřední autoritu či historickou osobnost, jíž by byl přičítán vznik tohoto náboženství.¹³⁴

Zaměříme - li se na využití tématu této práce, tak jak předepisuje RVP G, zjistíme, že vzdělávací oblast Člověk a společnost a vzdělávací obor Občanský a společenskovední základ v tematickém okruhu Úvod do filozofie a religionistiky, nám poskytuje možnost seznámit studenty s problematikou hinduistického náboženství v učivu, které se týká role víry v lidském životě, náboženských systémů a obecně náboženství. Ve vztahu k tomuto učivu, a vzdělávací oblasti Člověk a společnost, by student měl být veden k: *„pochopení civilizačního přínosu různých kultur v závislosti na širších společenských podmínkách, a k uplatňování tolerantních postojů vůči minoritním skupinám ve společnosti včetně odhalování rasistických, xenofobních a extremistických názorů a postojů v mezilidském styku.“*¹³⁵

Toto téma může být však využito i v rámci vzdělávacího obsahu oboru Geografie, konkrétněji v tematickém okruhu Sociální prostředí, jež studenty seznamuje s náboženskými, kulturními, rasovými a etnickými specifiky ve spojitosti s určitými způsoby života v daných regionech světa. Vzdělávací obor Geografie je součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost, prostřednictvím něhož jsou realizovány záměry

¹³³ Národní ústav pro vzdělávání: *RVP pro základní vzdělávání* [online]. s. 125, 134

Dostupné z: < <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani> > [cit. 2017-02-02].

¹³⁴ KNOTKOVÁ, B. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. s. 143

¹³⁵ Národní ústav pro vzdělávání: *RVP pro gymnázia*. [online]. s. 39

Dostupné z: < <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia> > [cit. 2017-02-07].

této vzdělávací oblasti, avšak z důvodu zachování celistvosti dokumentu RVP G, je obsah daného vzdělávacího oboru uveden ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda.¹³⁶

Tak jako u základního vzdělávání, lze téma hinduismu také využít prostřednictvím průřezového tématu Multikulturní výchova, které v praxi může být realizováno skrze skupinovou či hromadnou výuku, besedy, exkurze, vycházky či samostatnou práci žáků, zahrnující tvorbu prezentací, projektů a seminárních prací.

V hodinách základů společenských věd, jak bývá předmět mnohdy nazýván na gymnáziích, se s výukou náboženství a náboženských systémů, setkáme až ve 4. ročníku, což je vzhledem ke složitosti dokonalého pochopení dané problematiky, pochopitelné a přiměřené věku studentů. Mimo povinný předmět základy společenských věd, se studenti mohou s hinduismem a náboženstvím obecně setkat ve volitelných integrovaných předmětech ve 3. a 4. ročníku, které mohou být často nazývány jako společenské vědy či společenskovední seminář a v zásadě rozšiřují a prohlubují učivo, se kterým se studenti již setkali.

Co se týče způsobu prezentace, jakým by studentům na gymnáziích, měly být předávány informace ohledně hinduistického náboženství, je důležité u nich rozvíjet kritické a logické myšlení, tak aby byli schopni jednotlivé náboženské systémy odlišit a zároveň charakterizovat principy, kterými konkrétní víra ovlivňuje každodenní život jedinců především ve vztahu k ostatním lidem.

Během výuky hinduismu či jiných náboženství je vhodné použít širokou škálu didaktických pomůcek, tak aby si žáci a studenti toto náročné učivo osvojili, pochopili ho a zároveň tak, aby je výuka zaujala. K tomuto můžeme využít různých textových materiálů, mezi které patří učebnice, pracovní listy či časopisy. Dále je možné ve výuce použít nástěnné mapy, pomocí nichž žákům můžeme demonstrovat rozšíření daného náboženství ve světě. Při výuce je také na místě použít didaktickou techniku, jako jsou videa, televizní pořady či internetové stránky, jelikož jejich podíl využívání během posledních let ve výchovně vzdělávacím procesu významně stoupá, díky technickému rozvoji.¹³⁷ Můžeme zde uvést například výkladová videa PhDr. Dušana Zbavitele, DrSc. jenž byl významným českým indologem a překladatelem bengálské literatury.

¹³⁶ Národní ústav pro vzdělávání: *RVP pro gymnázia*. [online]. s. 35
Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/rvp-pro-gymnazia>> [cit. 2017-02-07].

¹³⁷ FOJTÍKOVÁ ROUBALOVÁ, M. *Didaktické pomůcky ve výuce náboženství a katechezi*. 1. vyd. Ružomberok: Verbum, 2015. s. 24 - 45

Nemůžeme však opomenout ani videa či knihy švýcarského teologa Hanse Künga, jenž se prostřednictvím svých děl snažil o mezináboženský dialog.

Na závěr této kapitoly je potřebné si uvědomit, proč k výuce náboženství na základních školách, ale i školách středních včetně gymnázií dochází. Právo na náboženskou svobodu, a tudíž i výchovu, je totiž zakotveno v mnoha mezinárodních dokumentech, z nichž to jsou hlavně Všeobecná deklarace lidských práv, kde se v osmnáctém článku píše: „*Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství, toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství či víru.*“¹³⁸ Českým dokumentem, který zaručuje stejná práva, je Listina základních práv a svobod, kde se v patnáctém článku říká: „*Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.*“¹³⁹

To, že seznámení žáků a studentů s různými druhy náboženství je velmi důležité, vyplývá také z následujícího tvrzení Hanse Künga: „*Mír ve světě není možný bez míru mezi náboženstvími. Mír mezi náboženstvími není možný bez dialogu náboženství. Mezináboženský dialog není možný bez vzájemného poznání.*“¹⁴⁰

¹³⁸ OSN: *Všeobecná deklarace lidských práv*. [online].

Dostupné z: < http://www.osn.cz/wp-content/uploads/UDHR_2016_CZ_web.pdf > [cit. 2017-02-07].

¹³⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Listina základních práv a svobod*. [online].

Dostupné z: < <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> > [cit. 2017-02-07].

¹⁴⁰ KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. s. 5 - 6

Závěr

Primárním cílem této diplomové práce bylo poskytnout komplexní přehled základních informací a zákonitostí hinduismu jako náboženského systému, které, jak se však ukázalo, ovlivňují i každodenní život hinduistů včetně jejich životního stylu. Dalším velmi podstatným záměrem diplomové práce, bylo vytvořit text, který by mohl být využit ve výuce občanské výchovy na základních školách, ale i v hodinách základů společenských věd na gymnáziích. Pro přehlednější zařazení tématu do výuky byla sepsána samostatná kapitola, jež podrobně vysvětluje, jak nejlépe zakomponovat problematiku hinduismu a obecně náboženství do vyučovacích hodin žáků či studentů dle příslušných kurikulárních dokumentů, v našem případě jde tedy o Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. V této kapitole jsme se také seznámili s hlavními důvody, proč je seznámení žáků a studentů s jednotlivými náboženstvími tak důležité. Mezi tyto důvody patří především fakt, že každý člověk má svá práva, která by neměla být žádným způsobem omezována či odpírána jen kvůli jeho náboženskému vyznání, víře či přesvědčení. Hlavní cíle mé diplomové práce byly tedy naplněny.

K úplnému pochopení dané problematiky, je důležité si plně uvědomit, že hinduistické náboženství ovlivňuje nejen život svých vyznavačů v různých aspektech každodenního života, jelikož každá náboženská víra ovlivňuje nejen jejich myšlení, ale i životní styl, který je mnohdy ovlivněn právě hlavními náboženskými zásadami.

K vypracování této diplomové práce bylo čerpáno především z literárních děl významného českého indologa PhDr. Dušana Zbavitele, DrSc. a prof. PhDr. Karla Wernera. Vzhledem ke svému druhému oboru, kterým je anglický jazyk, jsem však čerpala i z anglicky psané literatury a článků od důležitých hinduistických učitelů a předních autorů indického náboženství.

Závěrem je nutné také zmínit, že hinduismus není zcela jednoznačně považován za náboženství v pravém slova smyslu, neboť dle některých autorů se spíše jedná o filosoficko - náboženský systém či více systémů, jež spojují jisté společné rysy. Dalšími podstatnými rysy hinduismu, které ho značně odlišují od ostatních náboženství, je skutečnost, že nemá pevně stanovený počátek svého vzniku či osobnost, která by mohla být považována za zakladatele tohoto náboženství. Není tedy pochyb o tom, že

hinduismus patří mezi nejsložitější světová náboženství, a proto bylo mnohdy nutné text diplomové práce v rámci didaktické a pedagogické srozumitelnosti poněkud zjednodušit.

Prameny a literatura

1. ANDĚL, Jiří. *Kulturní geografie*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UJEP, 1998. ISBN 80-7044-193-3.
2. BEČKA, Jan a kol. *Náboženství v asijských společnostech: tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav AV ČR, 1996. ISBN 80-85425-24-6.
3. CROSS, Stephen. *Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Euromedia Group, 2001. ISBN 80-7202-799-9.
4. FŇUKAL, Miloš. *Politická geografie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3900-6.
5. FOJTÍKOVÁ ROUBALOVÁ, Marcela. *Didaktické pomůcky ve výuce náboženství a katechezi*. 1. vyd. Ružomberok: Verbum, 2015. ISBN 978-80-561-0207-7.
6. HITCHCOCK, Susan Tyler. *Zeměpis náboženství: kde žije Bůh, kudy kráčejí poutníci*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2524-1.
7. JANÍČEK, Rudolf. *Bhagavadgíta: neboli Zpěv Vznešeného*. 4. vyd. Liberec: Santal, 2007. ISBN 978-80-85965-50-6.
8. KEENE, Michael. přeložil ZBAVITEL. D. *Světová náboženství*. 2. vyd. Praha: Euromedia Group, 2008. ISBN 978-80-242-2137-3.
9. KEMP, Hugh P. *ABC světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2014. ISBN 978-80-87287-65-1.
10. KNAISLOVI, Ivana a Jan. *Encyklopedie jógy*. 1. vyd. Olomouc: Agentura Rubico s. r. o, 2015. ISBN 978-807346-180-5.
11. KNOTKOVÁ, Blanka. *Základy asijských náboženství 1. díl: Judaismus, islám, hinduismus, džinismus, buddhismus, sikhismus, pársismus*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0832-4.
12. KOKAISL, Petr. *Geografie náboženství*. 2. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2015. ISBN 978-80-213-2551-7.
13. KOZÁK, Jan. *Manuův zákoník*. 1. vyd. Praha: Bibliotheca Gnostica, 2012. ISBN 978-80-904050-4-2.
14. KUBEČKA, Dušan. *Geopolitika a geokultura ve vybraných regionech pro SŠ*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-715-4.
15. KÜNG, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-059-4.
16. LIŠČÁK, Vladimír. *Státy a území světa*. 3. vyd. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-414-2.
17. PREINHAELETEROVÁ, Hana. *O statečném Rámovi a věrné Sítě*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1975. ISBN neuvedeno.

18. SIVANANDA, Sri Swami. *All about Hinduism*. Uttar Pradesh: The Divine Life Society, 1999. ISBN 81- 7052-047-9.
19. WERNER, Karel. *Malá encyklopedie hinduismu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. ISBN 80-7108-129-9.
20. WERNER, Karel. *Náboženství jižní a východní Asie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita - Ústav religionistiky Filozofické fakulty, 1995. ISBN 80-210-1122-X.
21. ZBAVITEL, Dušan. *Bohové s lotosovými očima*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-215-2.
22. ZBAVITEL, Dušan. *Rámájana*. 2. vyd. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1410-2.
23. ZBAVITEL, Dušan. *Upanišady*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2004. ISBN 80-86685-34-9.
24. ZBAVITEL, Dušan. *Základní texty východních náboženství: 1. část Hinduismus*. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-846-6.

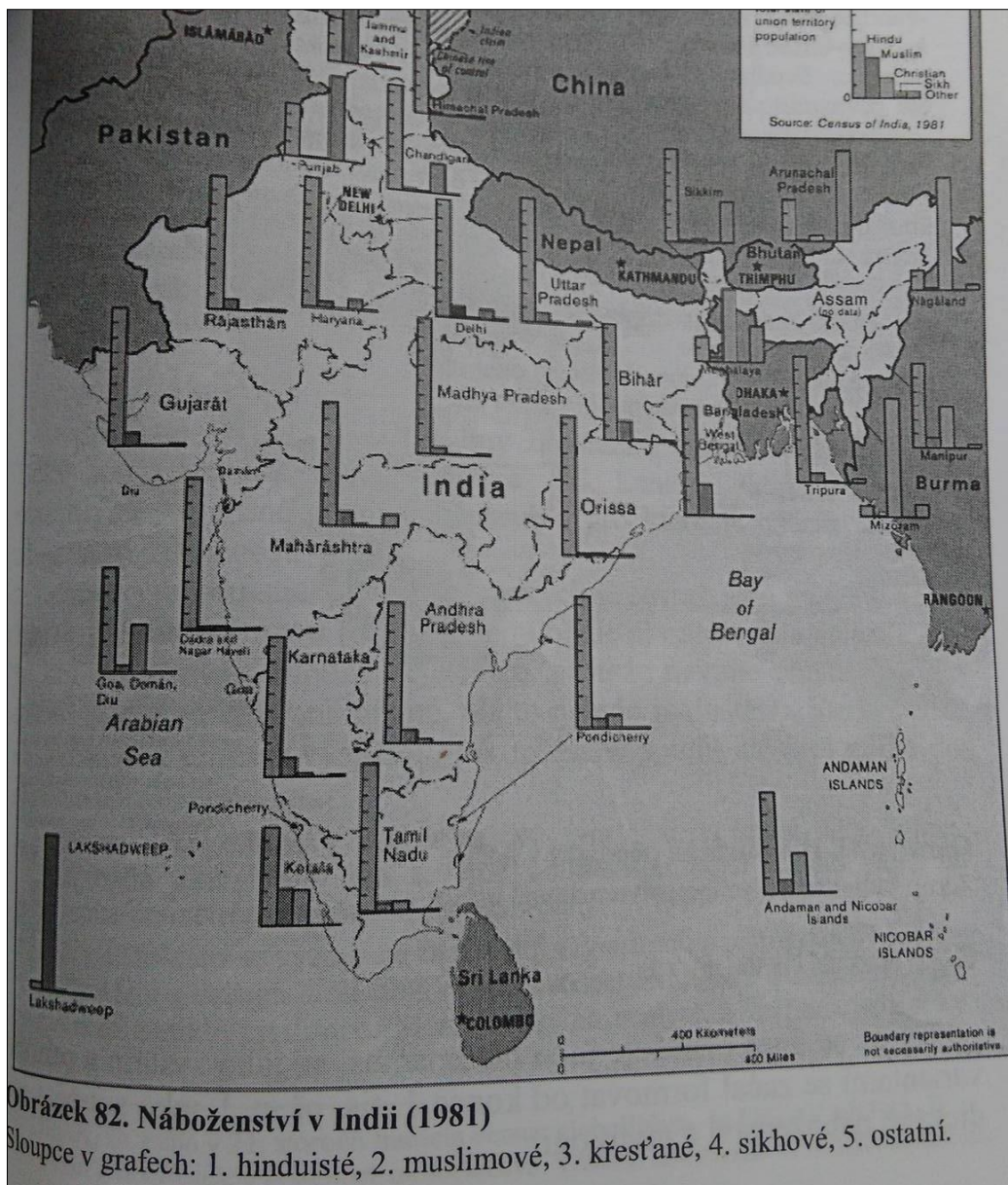
Elektronické zdroje

1. Abz slovník cizích slov: *Pojem endogamie*. [online]. Dostupné z: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/endogamie>> [cit. 2016-07-20].
2. Český rozhlas: *Současná Indie očima optimisty aneb Indické naděje*. [online]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/svet/_zprava/soucasna-indie-ocima-optimisty-aneb-indicke-nadeje--840428> [cit. 2017-02-23].
3. Hinduwebsite: *The concept of Hinduism as way of life* [online]. <Dostupné z: <http://www.hinduwebsite.com/hinduwayoflife.asp> > [cit. 2017-01-17].
4. Můj web: *Hinduismus*. [online]. Dostupné z: <<http://mujweb.cz/j.volesky/Hinduismus/Hinduismus.html>> [cit. 2016-07-28].
5. Národní ústav pro vzdělávání: *RVP pro gymnázia*. [online]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>> [cit. 2017-02-07].
6. Národní ústav pro vzdělávání: *RVP pro základní vzdělávání* [online]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>> [cit. 2017-02-02].
7. OSN: *Všeobecná deklarace lidských práv*. [online]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/UDHR_2016_CZ_web.pdf> [cit. 2017-02-07].
8. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR: *Listina základních práv a svobod*. [online]. Dostupné z: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> > [cit. 2017-02-07].
9. Youtube: *Světová náboženství hinduismus Dušan Zbavitel*. [online]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=NRe1423w7Lc>> [cit. 2016-08-15].

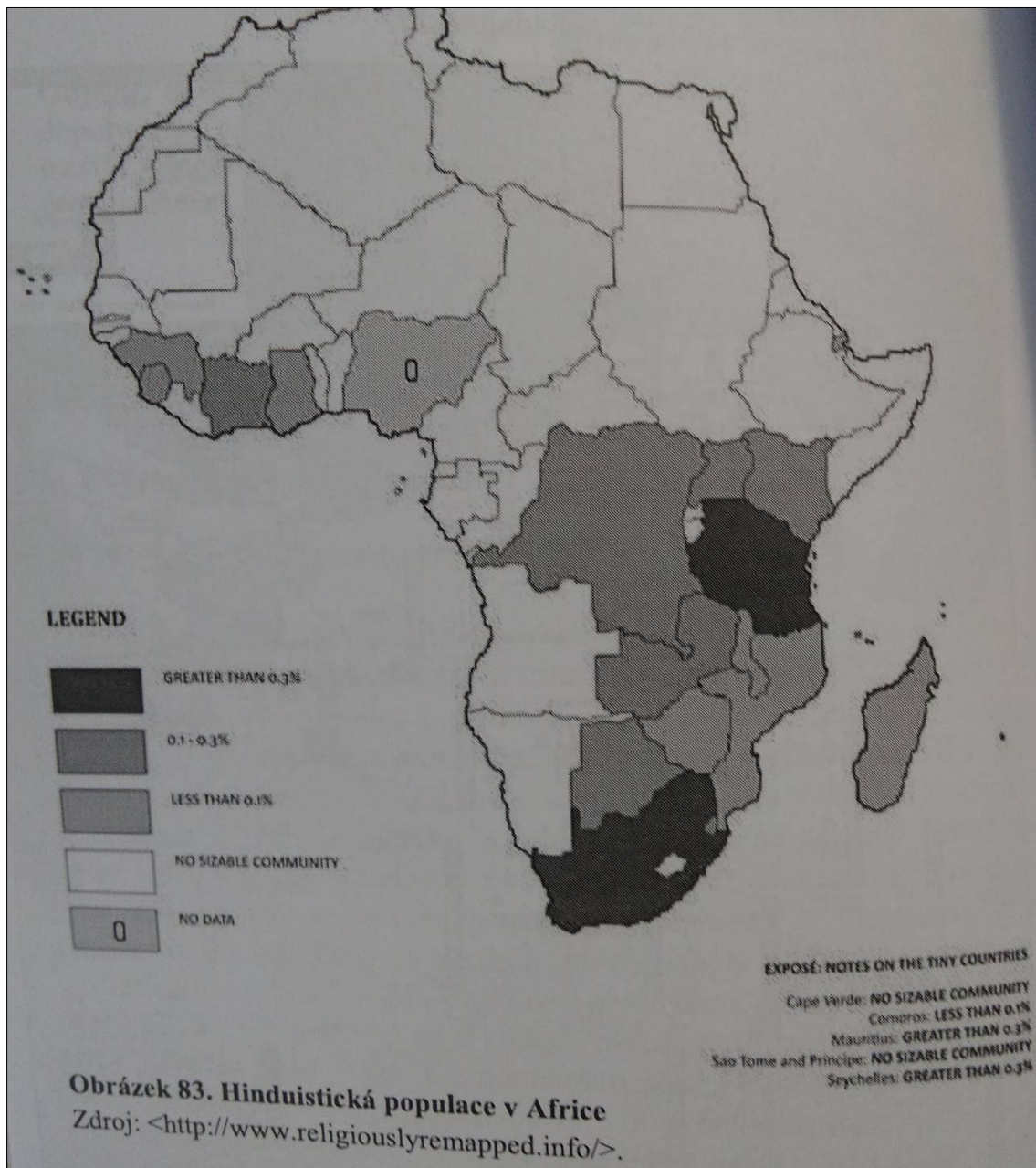
Přílohy

Seznam příloh:

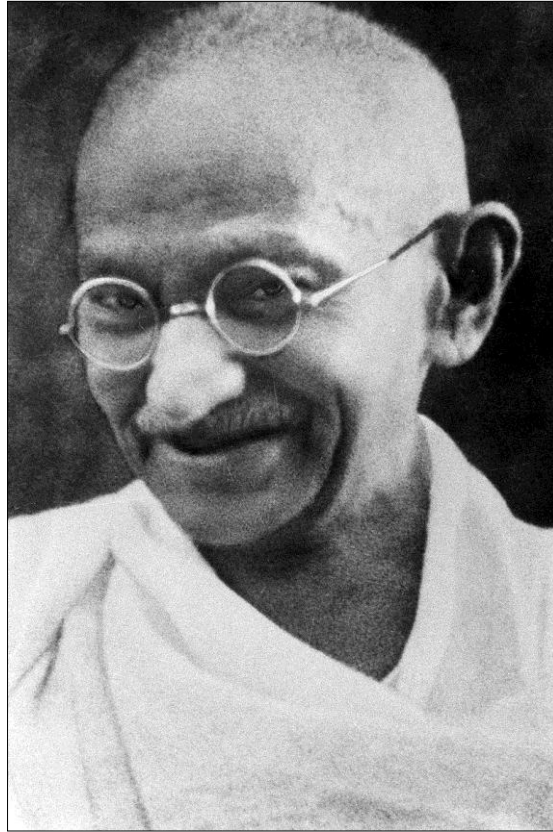
1. Náboženství v Indii (1981)
2. Hinduistická populace v Africe
3. Mahátma Gándhí

Příloha č. 1: Náboženství v Indii (1981) (KOKAISL, Petr. *Geografie náboženství*. 2. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2015. s. 209. ISBN 978-80-213-2551-7).

Příloha č. 2: Hinduistická populace v Africe (KOKAISL, Petr. *Geografie náboženství*. 2. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2015. s. 210. ISBN 978-80-213-2551-7).

Příloha č. 3: Mahátma Gándhí (*Mahátma Gándhí*. [online].
Dostupné z:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Mah%C3%A1tma_G%C3%A1ndh%C3%AD)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Kristýna Janáčková
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Hinduismus jako náboženství a styl života
Název v angličtině:	Hinduism as a religion and the way of life
Anotace práce:	Tato diplomová práce charakterizuje náboženství hinduismu natolik, aby bylo možné pochopit jeho značný vliv v běžném životě a životním stylu. Práce popisuje možné způsoby využití tématu ve výuce dle příslušných kurikulárních dokumentů. Zaměřuje se také na hinduismus z pohledu politické geografie.
Klíčová slova:	Hinduismus, náboženství, styl života, jóga, védy, kasty, trimurti, Indie
Anotace v angličtině:	This diploma thesis defines Hinduism as much as possible to provide an understanding of its enormous influence on the everyday life including the way of life. It describes possible applications of this topic within the education process according to the relevant curriculum documents. The thesis also focuses on Hinduism from the point of view of political geography.
Klíčová slova v angličtině:	Hinduism, religion, way of life, yoga, Vedas, caste, Trimurti, India
Přílohy vázané v práci:	1. Náboženství v Indii (1981) 2. Hinduistická populace v Africe 3. Mahátma Gándhí
Rozsah práce:	65 stran+ přílohy
Jazyk práce:	čeština